

Sustainable Development in Social Studies Course: Opinions of Social Studies Teachers and Secondary School Students¹

Yakup AZRAK²

To cite this article:

Azrak, Y. (2022). Sustainable development in social studies course: Opinions of social studies teachers and secondary school students. *e- Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9, 792-835. doi:10.30900/kafkasegt.1108869

Research article

Received:25.04.2022

Accepted:07.12.2022

Abstract

Considering the content of the social studies course, it can be said that it overlaps with sustainable development. In this regard, it is expected that the social studies course will be used more effectively in providing individuals with an understanding of sustainable development by revealing the opinions of social studies teachers and secondary school eighth grade students on sustainable development in the social studies course. The aim of this research is to reveal the opinions of social studies teachers and secondary school eighth grade students on sustainable development in social studies course. The exploratory sequential design, which is one of the mixed method designs, was used in the research. 12 social studies teachers and 13 secondary school eighth grade students working in Eskişehir city center participated in the qualitative phase of the research in the 2020-2021 academic year. In the quantitative phase of the research, 146 social studies teachers and 556 secondary school eighth grade students working in the city center of Eskişehir in the 2021-2022 academic year participated. The data in the research were collected through semi-structured interviews, "Teacher Opinions Questionnaire on Sustainable Development in Social Studies Course" and "Student Opinions Questionnaire on Sustainable Development in Social Studies Course." In the research, inductive analysis was used in the analysis of qualitative data, and descriptive statistics were used in the analysis of quantitative data. As a result of the research, it has been determined that social studies teachers have the opinion that social studies course plays a functional role in raising awareness for sustainable development in secondary school students. In addition, it was seen that secondary school eighth grade students agreed with the opinion that they learned the topics related to sustainable development in the social studies course.

Keywords: Social studies, sustainable development, social studies teacher, secondary school eighth grade student.

¹ This article is derived from Yakup AZRAK's PhD dissertation entitled "Sustainable development in social studies course: Opinions of social studies teachers and secondary school students", prepared under the supervision of Prof. Dr. Tuba CENGELCI KÖSE.

² Corresponding Author, Dr., yakup-azrak@hotmail.com, Ministry of Education

Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınma: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ve Ortaokul Öğrencilerinin Görüşleri¹

Yakup AZRAK²

Atıf:

Azrak, Y. (2022). Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınma: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin görüşleri. *e- Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9, 792-835. doi:10.30900/kafkasegt.1108869

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi:25.04.2022

Kabul Tarihi: 07.12.2022

Öz

Sosyal bilgiler dersinin içeriği göz önüne alındığında sürdürülebilir kalkınmayla oldukça örtüştüğü söylenebilir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin görüşlerinin ortaya konulması ile bireylere sürdürülebilir kalkınma anlayışı kazandırmada sosyal bilgiler dersinden daha etkin bir şekilde yararlanılması beklenmektedir. Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırmada karma yöntem desenlerinden biri olan keşfedici sıralı desen kullanılmıştır. Araştırmanın nitel aşamasına 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Eskişehir il merkezinde görev yapan 12 sosyal bilgiler öğretmeni ve 13 ortaokul sekizinci sınıf öğrencisi katılmıştır. Araştırmanın nicel aşamasına ise 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Eskişehir il merkezinde görev yapan 146 sosyal bilgiler öğretmeni ve 556 ortaokul sekizinci sınıf öğrencisi katılmıştır. Araştırmada veriler, yarı yapılandırılmış görüşmeler, “Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğretmen Görüşleri Anketi” ve “Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğrenci Görüşleri Anketi”, aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmada nitel verilerin analizinde tümevarımsal analizden, nicel verilerin analizinde ise betimsel istatistiklerden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin işlevsel rol üstlendiği görüşüne sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuları öğrendikleri görüşüne katıldıkları görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Sosyal bilgiler, sürdürülebilir kalkınma, sosyal bilgiler öğretmeni, ortaokul sekizinci sınıf öğrencisi.

¹ Bu makale Yakup AZRAK'ın Prof. Dr. Tuba ÇENGELCİ KÖSE danışmanlığında hazırladığı “Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınma: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin görüşleri” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

² Sorumlu Yazar, Dr., yakup-azrak@hotmail.com, Millî Eğitim Bakanlığı

Giriş

Sürdürülebilir kalkınma kavramına günümüzde kullanıldığı anlamıyla ilk kez Birleşmiş Milletler bünyesinde bulunan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanan “Ortak Geleceğimiz” (Brundtland) Raporu'nda yer verilmiştir (Bozlağan, 2004). Raporda sürdürülebilir kalkınma, “gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme yeteneğinden ödün vermeden günümüzün ihtiyaçlarının karşılanması” olarak tanımlanmıştır (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu [DÇKK], 1991, s. 71). Altınörs'e (2012) göre de sürdürülebilir kalkınma, doğanın kısıtlı kaynaklarını göz önünde bulundurarak şimdiki ve gelecek nesillere daha nitelikli bir yaşam sunulmasıdır. Disiplinler arası yapısıyla sürdürülebilir kalkınma kavramı, temelde çevre ve toplum ilişkisinin incelenmesini ve sosyal adaletsizliğe yol açan uygulamaların ortadan kaldırılmasını vurgular. Bu kapsamda sürdürülebilir kalkınma ortak hareket etme ve birlikte yaşama farkındalığının kazandırılmasını ve bu farkındalığın pekişmesini sağlar (Özgen, 2019). Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili yapılan tanımlar göz önüne alındığında, sürdürülebilir kalkınmanın bütüncül bir anlayışa sahip olduğu görülmektedir.

Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal, çevresel ve ekonomik olmak üzere üç boyutu bulunmaktadır (Soubbotina, 2004). Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutu, insanların temel ihtiyaçlarının giderilmesinin zorunlu olduğunu ele almaktadır. Bu kapsamda, toplumsal çeşitliliğin desteklenmesi, cinsiyet eşitliği, yönetim ve güvenlik gibi konular sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutu içerisinde değerlendirilmektedir (Bilgili, 2017). Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutu, içerdiği konular ile insanlara daha nitelikli bir yaşam sunmayı amaçlamaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutu, doğal kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin korunmasını, doğal çevreyi daha iyi tanıyabilmek adına bilimsel çalışmaların yapılmasını, çevreye bırakılan atıkların azaltulmasını ve geri dönüşümün ön plana çıkarılmasını kapsamaktadır (Kınacı, Albuz Pehlivan ve Seyhan, 2011). Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutu, insanların hayatlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan koşulları sunan doğal çevrenin nitelik ve niceliğine yoğunlaşmaktadır (Yeni, 2014). Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutu, genel olarak sermayenin korunmasını başka bir ifadeyle sermayenin tüketilmeden kullanılmasını kapsamaktadır (Nemli, 2004). Ekonomik boyut, yeryüzündeki kaynakların sınırlı olması bağlamında ekonomik etkinliklerde kaynak kullanımında hassas olmayı ön plana çıkarmaktadır (Yavuz, 2010). Ayrıca ekonomik boyut, doğal kaynakların etkili bir şekilde kullanılmasını, üretilen mal ve hizmetlerin sürekliliğinin sağlanmasını ve gelecek nesillerin doğal kaynaklara erişimini vurgulamaktadır.

Sosyal Bilgiler Eğitiminde Sürdürülebilir Kalkınma

Sosyal bilgiler, etkili vatandaş yetiştirmeyi amaç edinen bir derstir (Safran, 2015). Etkili vatandaşların, içinde yaşadığı toplumun refahının artmasına katkıda bulunmak, doğal çevreye duyarlı olmak ve doğal kaynakları bilinçli kullanmak gibi birtakım özellikleri bulunmaktadır. Etkili vatandaşlar bu özellikleriyle, sürdürülebilir kalkınmanın insanların refah içerisinde yaşaması için gerekli olan şartların oluşturulması, doğal çevrenin korunması ve doğal kaynakların bilinçli bir şekilde kullanılması gibi hedeflerine ulaşabilmesinde kilit bir rol oynamaktadırlar. Bu bağlamda, etkili vatandaş yetiştirme göreviyle sosyal bilgiler dersinin sürdürülebilir kalkınmayla doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma, toplumdaki bütün bireylerin onurlu bir hayat sürmelerini ve kişiliklerini geliştirmelerini hedeflemektedir. Kişisel gelişme sürecinin günümüz insanların ve gelecek nesillerin onuruna yakışır bir şekilde olması, demokrasinin, kültürel çeşitliliğin ve hukuki güvencenin sağlanması da sürdürülebilir kalkınmanın hedeflerindedir (Mengi ve Algan, 2003). Ayrıca sürdürülebilir kalkınma bireylerin eğitim ve sağlık ihtiyaçlarının giderilmesini, sosyal eşitliği ve katılımcı demokrasiyi sağlamayı (Harris, 2003) önemsemektedir. Sosyal bilgiler dersi de öğrencilerin, toplumsal yaşam içerisinde bireysel, toplumsal ve kültürel kimliklerinin farkında olmalarını, demokratik değerleri içselleştirmelerini, ülkesinin ve dünyanın karşı karşıya olduğu sorunlara duyarlı olmalarını, karar verme, problem çözme ve katılım becerilerini geliştirmelerini ve topluma etkili bir şekilde katılmalarını sağlar (Yaşar, 2008). Sosyal bilgiler dersi öğrencilerin topluma etkili bir şekilde katılmalarını sağlamanın yanı sıra öğrencilere içinde buldukları toplumun kültürel özellikleri hakkında bilgi ve deneyim sağlayarak (Çengelci, 2012) kültürel özelliklerin genç nesillere

aktarılmasına yardımcı olur. Bunun dışında sosyal bilgiler dersinde öğrenciler birtakım toplumsal sorunlarla karşı karşıya getirilerek toplumsal yaşama uyum sağlamaları amaçlanır. Böylece sosyal bilgiler dersi öğrencilerin toplumsal kişiliklerinin oluşmasında oldukça önemli bir rol oynar (Sözer, 2008). Bu kapsamda, sosyal bilgilerin, sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutunun gerektirdiği davranışları öğrencilere kazandırabilecek nitelikte bir ders olduğu söylenebilir.

Sürdürülebilir kalkınma, çevresel kaynakların korunmasını zorunlu kılar. Ekosistemlerin kendilerini yenileme kapasitelerinin sınırlı olduğunu ve sorumsuz eylemlerin sonucunda suyun, havanın, toprağın ve biyolojik çeşitliliğin tehlike altına girebileceğini varsayar. Ayrıca nüfus artışının, kirlilik, aşırı tüketim ve doğal kaynakların tüketilmesiyle birleşmesinin dünyanın taşıma kapasitesini zorladığını ve sera gazı emisyonlarının, ormanların yok olmasının ve ozon tabakasının incilmesi gibi sorunların çevreyi tehlikeye attığını vurgular (Bansal, 2002). Sosyal bilgiler dersi de çevre eğitiminde oldukça önemli bir rol oynayarak (Karatekin, 2011), öğrencilere çevre bilinci kazandırmayı amaçlamaktadır (Yalçınkaya, 2012). Çevre eğitimi kapsamında, öğrencilerin çevreleriyle uyum içerisinde yaşayabilmeleri için gerekli olan bilgi, beceri ve davranış edinmeleri, su tüketiminden çöp üretimine, enerji tüketiminden doğal kaynakların kullanımına kadar birçok konuda bilinçli olmaları ve sorumluluk almaları aynı zamanda çevre ile ilgili sorunların çözümüne katkıda bulunmaları sağlanır (Demirkaya, 2006). Sürdürülebilir kalkınmanın çevreyle ilgili söylemleri göz önüne alındığında, sosyal bilgiler dersinin çevreye yönelik yaklaşımı ile ortak paydada buluştukları görülmektedir. Böylece, sürdürülebilir kalkınmanın doğal çevrenin korunması ve gelecek nesillere de aynı çevre şartlarını sunabilme hedefine ulaşmasında, sosyal bilgiler dersinin oldukça önemli bir rol oynayacağı açıktır.

Sürdürülebilir kalkınma kaynakların sınırlı olmasını oldukça önemser (Bilgili, 2017). Bu kapsamda sürdürülebilir kalkınma, ekonomik faaliyetlerin öncelikle bireysel ve toplumsal ihtiyaçların etkin bir şekilde giderebilir nitelikte olmasını amaçlar. Bunun yanında, ekonomik şartların, bireysel girişimleri desteklemekle birlikte günümüz insanların ve gelecek nesillerin de faydasını göz önüne alarak oluşturulmasının altını çizer (Mengi ve Algan, 2003). Sosyal bilgiler dersinde de öğrencilere ekonomik anlayış kazandırmak oldukça önemlidir (Türe, 2018). Çünkü sosyal bilgiler dersinde, öğrencilerin tasarruf yapabilen tüketiciler olmaları, ekonomiyle ilgili doğru kararlar almaları ve bu kararların sorumluluğunu da almaları için gerekli olan bilgi ve beceriyi kazanmaları amaçlanmaktadır (Akhan, 2015). Ayrıca sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin temel ekonomi konuları hakkında fikir sahibi olmaları, ekonomik kararları etkileyen faktörleri kavramaları, ekonomik krizlere farklı açılardan bakabilmeleri, ekonomide üretim, tüketim ve işsizlik gibi alanlara yönelik ortaya atılan politikaları değerlendirebilmeleri amaçlanmaktadır. Böylece öğrencilerin girişimci, bilinçli tüketicisi ve üretken bireyler olarak yetişmeleri sağlanır (Aktın, 2016). Bu bağlamda, sosyal bilgilerin, sürdürülebilir kalkınmanın sosyal ve çevresel boyutunun yanında ekonomik boyutunun içeriğini de öğrencilere kazandırma noktasında oldukça uygun ve önemli bir ders olduğu ifade edilebilir.

Sosyal bilgiler dersinin kapsamı göz önüne alındığında öğrencilere toplumsal sorunlara duyarlılıktan kültürel mirasın korunmasına, hak ve sorumlulukların bilincinde olmaktan teknolojinin etkin kullanımına, çevre eğitiminden ekonomik konulara kadar birçok konuyla ilgili bilgi, beceri ve davranış kazandırmaya çalıştığı söylenebilir. Böylece öğrencilerin ülkesinin ve dünyanın karşı karşıya kaldığı sorunların çözümüne etkin katılmaları, toplumdaki kültürel miras öğelerine sahip çıkmaları, teknolojiyi doğaya zarar vermeden insanlık yararına kullanmaları, çevreye karşı farkındalık kazanarak çevreyi korumaları ve kaynakların ülke ekonomisindeki önemini kavrayarak kaynakları bilinçli kullanmaları sağlanır. Bu bağlamda, sosyal bilgiler dersinin sürdürülebilir kalkınmanın kapsamına giren konularla iç içe olduğu ve sürdürülebilir kalkınmayla oldukça ilişkili olduğu görülmektedir. Bu ilişki çerçevesinde, sürdürülebilir kalkınma anlayışı kazanmış bireylerin yetiştirilmesi için bu derste sürdürülebilir kalkınmaya etkili bir şekilde yer verilmesi gerekmektedir.

Sosyal bilgiler dersinin içeriği göz önüne alındığında sürdürülebilir kalkınma ile ilişkisi 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda da görülmektedir. Bu kapsamda, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki,

Sorumluluklarını yerine getiren vatandaş olarak yetişmeleri, insan ve çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları, doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,

ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde milli ekonominin yerini kavramaları, bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri (MEB, 2018, s. 8)

Gibi özel amaçların öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma anlayışı kazanmalarına hizmet ettiği söylenebilir. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki özel amaçların dışında, çevre okuryazarlığı, finansal okuryazarlık ve sosyal katılım becerileri ve adalet, dayanışma, duyarlılık, eşitlik, sorumluluk ve tasarruf değerleri (MEB, 2018, s. 9) de öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma anlayışı kazanmalarına yardımcı olabilecek niteliktedir. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki öğrenme alanları da,

Öğrencilerin insan-çevre etkileşiminin neden ve sonuçlarından hareketle geleceğe yönelik bireysel ya da toplumsal bakış açısı kazanmalarını, bilim ve teknolojinin toplumsal yaşama etkilerini ve bazı teknolojik ürünlerin doğaya verdiği zararı kavramalarını, bilinçli tüketici becerilerinin geliştirilmesini, ülke ekonomisinde kaynakların sınırlı olduğunu ve mevcut kaynakların korunması gerektiğini, çevresindeki ekonomik koşulları inceleyip bu koşulları geliştirmek için çaba göstermelerini, üretim, dağıtım ve tüketim ile ilgili temel kavramları öğrenmelerini, gelişen dünyanın gündemini takip etmeleri ve karşılaştıkları sorunlara çözüm üretmelerini amaçlayarak (MEB, 2018, s. 11-12),

Öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma anlayışı kazanmalarına yardımcı olabilecek bir içerik sunmaktadır. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki bazı kazanımlar da öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma anlayışı kazanmalarını destekler niteliktedir. Bu kazanımlar (MEB, 2018, s. 9) Tablo 1'de belirtilmiştir.

Tablo 1

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki Sürdürülebilir Kalkınmayla İlişkili Kazanımlar

Sınıf Düzeyi	Öğrenme Alanı	Kazanım
	Birey ve Toplum	Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.
	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.
4	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar. Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler. Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.
	Küresel Bağlantılar	Farklı kültürlerle saygı gösterir.
5	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.
	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.
	Birey ve Toplum	Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular.
6	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir. Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder.
	Küresel Bağlantılar	Çeşitli kültürlerle yönelik kalıp yargıları sorgular. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelendiğinde, programın özel amaçlarla, becerilerle, değerlerle, öğrenme alanlarıyla ve kazanımlarla, öğrencilere sürdürülebilir kalkınma anlayışı kazandırmada en etkili öğretim programlarından biri olduğu söylenebilir. Bu noktada sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik görüşleri büyük öneme sahiptir. Çünkü sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin bu konudaki görüşlerinin ortaya konulması sürdürülebilir kalkınmanın sosyal bilgiler dersindeki yerine ilişkin bilgi verecek ve ders sürecinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili nelerin yapılabileceğine rehberlik edecektir. Alanyazında sürdürülebilir kalkınmayla ilgili sosyal

bilgiler öğretmenleri ve ortaokul öğrencileri ile yapılan çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Ancak sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini inceleyen sınırlı sayıda (Aydoğan, 2010; Dinç ve Acun, 2017) araştırma olduğu görülmektedir. Ayrıca sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik ortaokul öğrencilerinin görüşlerini inceleyen bir çalışmaya ise rastlanmamıştır. Bu gereksinimlerden yola çıkarak bu araştırmanın, sosyal bilgiler öğretmenleri ve ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik görüşlerini ortaya koyarak, sürdürülebilir kalkınmanın sosyal bilgiler dersinde daha etkili bir şekilde yer almasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırmanın amacı kapsamında şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik görüşleri nelerdir?
2. Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin görüşlerini incelemeyi amaçlayan bu araştırmada karma yöntem desenlerinden biri olan keşfedici sıralı desen kullanılmıştır. Keşfedici sıralı desende, araştırmacılar ilk olarak nitel verileri elde ederler ve daha sonra elde edilen bu verileri nicel araştırma bölümünde kullanırlar. İkinci veri seti, ilk veri setine dayalıdır. Keşfedici sıralı desenin amacı, belirli bir evrene yönelik daha nitelikli ölçme yöntemlerini geliştirmek ve az sayıda katılımcıdan elde edilen verilerin evrene genellenebilirliğini incelemektir (Creswell, 2017). Bu araştırmada keşfedici sıralı desenin kullanılmasının temel nedeni az sayıdaki öğretmen ve öğrenciden elde edilen nitel verilerin yeni bir ölçme aracı geliştirilerek genellenebilirliğinin incelenmesine olanak sağlamasıdır. Araştırmada keşfedici sıralı desene uygun olarak, sosyal bilgiler öğretmenleri ve ortaokul sekizinci sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak nitel veriler elde edilmiştir. Daha sonra elde edilen nitel verilere dayalı olarak anketler geliştirilmiştir. Geliştirilen anketler sosyal bilgiler öğretmenlerine ve ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerine uygulanarak araştırmanın nicel verileri elde edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın nitel aşamasına, Eskişehir il merkezinde görev yapan 12 sosyal bilgiler öğretmeni ve ortaokul sekizinci sınıfta öğrenim gören 13 öğrenci katılmıştır. Çalışma grubuna ortaokul sekizinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin alınmasının nedeni bu öğrencilerin sosyal bilgiler dersinin öğrenimini tamamlamalarından dolayı bu ders ile ilgili yeterince bilgi sahibi olduklarının düşünülmesidir. Çalışma grubunun seçilmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme yönteminde amaç, çeşitliliği sağlayarak genelleme yapmak değil, çeşitlilik içeren durumlar arasındaki benzerlikleri belirlemek ve bu çeşitlilik kapsamında problemin farklı yönlerini açıklamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmada maksimum çeşitliliği sağlamak amacıyla öğretmenlerin cinsiyet, mesleki kıdem ve mezun oldukları bölüm dikkate alınmış bu özellikler bakımından çeşitlilik gösteren katılımcılar araştırmaya dâhil edilmiştir. Öğrencilerin belirlenmesinde de cinsiyet, kardeş sayısı, anne baba eğitim durumu ve mesleği bakımından çeşitlilik gösteren öğrenciler araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmanın nitel aşamasına katılan öğretmen ve öğrenciler için kod isimler kullanılmıştır.

Araştırmanın nitel aşamasına katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin altısı kadın, altısı erkektir. Öğretmenlerin yaşları 34 ile 56 arasındadır. Öğretmenlerin mesleki kıdemleri dokuz yıl ile 34 yıl arasındadır. Öğretmenlerin beşi tarih bölümü, beşi sosyal bilgiler öğretmenliği, ikisi ise tarih öğretmenliği mezunudur.

Araştırmanın nitel aşamasına katılan öğrencilerin sekizi kız, beşi erkektir. Öğrencilerin sekizi iki, üçü üç, biri bir ve biri sekiz kardeşdir. Öğrencilerin altısının annesi ortaöğretim, ikisinin ilkökul,

ikisinin lisans, birinin ortaokul, birinin yüksek lisans mezunu, birinin ise annesi okuma yazma bilmiyor. Öğrencilerin sekizinin babası ortaöğretim, ikisinin yüksek lisans, birinin ilkököl, birinin ortaokul ve birinin ise lisans mezunudur. Öğrencilerin dokuzunun annesi ev hanımı, ikisinin fabrika işçisi, birinin odyometri teknikeri ve birinin ise hemşiredir. Diğer yandan öğrencilerden ikisinin babası emekli, ikisinin fabrika işçisi, birinin özel güvenlik, birinin kaynakçı, birinin esnaf, birinin muhasebeci, birinin öğretmen, birinin araç tamircisi, birinin mühendis, birinin hasta bakıcı, birinin babası ise çalışmamaktadır.

Araştırmanın nicel aşamasına, Eskişehir il merkezinde görev yapan 146 sosyal bilgiler öğretmeni ve ortaokul sekizinci sınıfta öğrenim gören 556 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın nicel aşamasının katılımcılarını belirlemek amacıyla Eskişehir il merkezi evren olarak belirlenmiştir. Eskişehir il merkezinde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sayısının çok olmamasından dolayı araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin seçiminde evrenden örneklem alınmamıştır. Araştırmanın nicel aşamasına katılan ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin seçiminde ise evrenden örneklem alınmıştır. Örneklem grubunun seçilmesinde basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Basit seçkisiz örnekleme yönteminde evrendeki tüm birimlerin seçilmeleri için eşit ve bağımsız şansları bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle, seçilen bireyler diğer bireylerin seçilmesini etkilememektedir ve tüm bireylerin seçilme şansları eşittir (Büyüköztürk vd., 2018).

Araştırmanın nicel aşamasına katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin 78'i kadın, 68'i ise erkektir. Öğretmenlerin üçü 20-30, 50'si 31-40, 69'u 41-50 ve 24'ü 51-60 yaş aralığındadır. Öğretmenlerin 18'i 6-10 yıl, 33'ü 11-15 yıl, 24'ü 16-20 yıl ve 71'i 21 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahiptir. Ayrıca öğretmenlerin 68'i sosyal bilgiler öğretmenliği, 30'u tarih öğretmenliği, 29'u tarih bölümü, 13'ü coğrafya öğretmenliği ve altısı coğrafya bölümü mezunudur.

Araştırmanın nicel aşamasına katılan öğrencilerin 286'sı kız, 270'i ise erkektir. Öğrencilerin 88'inin bir, 272'sinin iki, 137'sinin üç, 47'sinin dört ve 12'sinin beş ve üzeri kardeşi bulunmaktadır. Öğrencilerin onunun annesi okuma yazma bilmiyor, 124'ünün ilkököl, 101'inin ortaokul, 203'ünün ortaöğretim, 52'sinin ön lisans, 54'ünün lisans ve 12'sinin yüksek lisans mezunudur. Ayrıca öğrencilerin beşinin babası okuma yazma bilmiyor, 71'inin ilkököl, 104'ünün ortaokul, 228'inin ortaöğretim, 61'inin ön lisans, 72'sinin lisans, 12'sinin yüksek lisans ve üçünün doktora mezunudur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler, öğretmen ve öğrenciler ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler, "Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğretmen Görüşleri Anketi" ve "Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğrenci Görüşleri Anketi" aracılığıyla elde edilmiştir. Araştırma sürecinde Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 30.03.2021 tarihli ve 34822 sayılı karar ile etik kurul karar belgesi alınmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme

Araştırmada öğretmen ve öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik görüşleri yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla belirlenmiştir. Öğretmen ve öğrencilere yönelik hazırlanan görüşme soruları beş sosyal bilgiler eğitimi alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan gelen öneriler doğrultusunda sorular gözden geçirilmiştir. Öğretmenlere yönelik hazırlanan görüşme soruları için iki sosyal bilgiler öğretmeni, öğrencilere yönelik hazırlanan görüşme soruları için ise üç ortaokul sekizinci sınıfta öğrenim gören öğrenci ile pilot görüşme yapılmıştır. Pilot görüşmelerden sonra toplam on sorudan oluşan öğretmen görüşme soruları ve toplam sekiz sorudan oluşan öğrenci görüşme soruları son şeklini almıştır. Araştırma kapsamında 12 sosyal bilgiler öğretmeni ve 13 ortaokul sekizinci sınıfta öğrenim gören öğrenci ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğretmen Görüşleri Anketi

"Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğretmen Görüşleri Anketi", sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik görüşlerini ortaya koyabilmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. "Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğretmen Görüşleri Anketi", araştırmanın nitel aşamasından elde

edilen verilere dayalı olarak oluşturulmuştur. Ankette yer alan maddeler ve bu maddelere temel oluşturan araştırmanın nitel aşamasında elde edilen temalar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2

Ankette Yer Alan Maddeler ve Bu Maddelere Temel Oluşturan Araştırmanın Nitel Aşamasında Elde Edilen Temalar

Temalar	Maddeler
Kalkınmanın Sürekli Olması	Sürdürülebilir kalkınma, kalkınmanın sürekli olmasıdır.
Yenilik	Sürdürülebilir kalkınma, yenilikleri içerir.
Kaynakların Bilinçli Kullanılması	Sürdürülebilir kalkınma, kaynakların bilinçli kullanılmasıdır.
Ekonomik Faaliyetler	Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik faaliyetlerle ilgilidir.
Geleceğe Yönelik Çalışmalar	Sürdürülebilir kalkınma, geleceğe yönelik çalışmaları içerir.
Refah Seviyesinin Artırılması	Sürdürülebilir kalkınma, refah seviyesinin artmasıdır.
Üretim Faaliyetleri	Sürdürülebilir kalkınma, üretim faaliyetleriyle ilgilidir.
İşlevsel Rol Üstlenme	Öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersi önemli bir rol oynar.
Ekonomi Bilinci Kazandırma	Sosyal bilgiler dersi öğrencilere ekonomi bilinci kazandırır.
Farklı Bakış Açısı Kazandırma	Sosyal bilgiler dersi öğrencilere karşılaştıkları sorunlara farklı açılardan bakabilmeyi kazandırır.
Merak Artırma	Sosyal bilgiler dersi sürdürülebilir kalkınmaya yönelik öğrencilerin merakını artırır.
Yeterince Yer Alıyor	Sürdürülebilir kalkınma, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yeterince yer alıyor.
Yeterince Yer Almıyor	Sürdürülebilir kalkınma, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’ndaki öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilebilir.
Programda Sürdürülebilir Kalkınmayla İlişkilendirilebilecek Öğrenme Alanları	Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konular öğrencilerin 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’ndaki becerileri kazanmalarına katkı sağlar.
Programda Sürdürülebilir Kalkınmayla İlişkilendirilebilecek Beceriler	Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konular öğrencilerin 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’ndaki değerleri kazanmalarına katkı sağlar.
Yeterli	Sosyal bilgiler ders kitabını öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi kazandırması bakımından yeterli buluyorum.
Yetersiz	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik yapılandırıcılık anlayışına dayalı etkinlikler gerçekleştiririm.
Yapılandırıcılık Anlayışına Dayalı Etkinlikler	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde basılı materyaller (ders kitabı, yardımcı kaynaklar vb.) kullanırım.
Basılı Materyaller	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde görsel materyaller kullanırım.
Görsel Materyaller	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde görsel-ışitsel materyaller kullanırım.
Görsel-İşitsel Materyaller	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde interaktif kaynaklar kullanırım.
İnteraktif Kaynaklar	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde büyük grupla öğretim yöntemlerini (düz anlatım, soru cevap, tartışma vb.) kullanırım.
Büyük Grupla Öğretim Yöntemleri	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde eğlendirici ve eğitici yöntemleri (drama vb.) kullanırım.
Eğlendirici ve Eğitici Yöntemler	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde grupla öğretim tekniklerini (beyin fırtınası, altı şapkalı düşünme, gösteri vb.) kullanırım.
Grupla Öğretim Teknikleri	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde sınıf dışı öğretim tekniklerini (gezi vb.) kullanırım.
Sınıf Dışı Öğretim Teknikleri	

Tablo 2 Devam ediyor

Geleneksel Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri ve Araçları	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde geleneksel ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullanırım.
Tamamlayıcı Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri ve Araçları	Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde tamamlayıcı (alternatif) ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullanırım.

Anket iki bölüm ve toplam 27 maddeden oluşmaktadır. Anketin her iki bölümü de beşli likert tipinde tasarlanmıştır. Anketin birinci bölümünde 16 madde yer almakta ve cevap seçenekleri “tamamen katılıyorum”, “katılıyorum”, “kararsızım”, “katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” şeklindedir. Anketin ikinci bölümünde ise 11 madde yer almakta ve cevap seçenekleri “hiçbir zaman”, “nadiren”, “bazen”, “genellikle” ve her zaman” şeklindedir. İki bölümden oluşan anketin kapsam geçerliğini sağlamak amacıyla sosyal bilgiler eğitimi alanında beş uzmandan görüş alınmıştır. Uzmanlardan gelen görüşler kapsamında gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Daha sonra maddelerin yeterince anlaşılıp anlaşılmadığını belirlemek adına anket iki sosyal bilgiler öğretmenine uygulanmış ve anket maddelerinin yeterince anlaşıldığı belirlenmiştir.

Anketin güvenilirlik çalışmasının yapılabilmesi için anket örneklem grubuna benzer özelliklere sahip başka bir örneklem grubuna uygulanmıştır. Eskişehir il merkezinde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sayısının çok fazla olmamasından dolayı anketin güvenilirlik çalışmasına örneklem grubunun yüzde onu olan 25 sosyal bilgiler öğretmeni katılmıştır. 25 sosyal bilgiler öğretmeninden elde edilen veriler SPSS 22 programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Anketin güvenilirlik çalışmasında, cevap seçeneklerinin derecelendirme ölçeğinde olmasından dolayı, Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısından yararlanılmıştır. Anketin tamamı için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .90, anketin birinci bölümü için .84 ve ikinci bölümü için de .87 olarak hesaplanmıştır.

Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğrenci Görüşleri Anketi

“Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğrenci Görüşleri Anketi”, ortaokul sekizinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik görüşlerini ortaya koyabilmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. “Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğrenci Görüşleri Anketi”, araştırmacının nitel aşamasından elde edilen verilere dayalı olarak oluşturulmuştur. Ankette yer alan maddeler ve bu maddelere temel oluşturan araştırmacının nitel aşamasında elde edilen temalar Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3

Ankette Yer Alan Maddeler ve Bu Maddelere Temel Oluşturan Araştırmacının Nitel Aşamasında Elde Edilen Temalar

Temalar	Maddeler
Doğal Afetler	Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte doğal afetlerin daha sık ortaya çıkmasına neden olur.
Doğal Kaynakların Tükenmesi	Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte doğal kaynakların tükenmesine sebep olur.
Can Kaybı	Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte can kayıplarının artmasına sebep olur.
Çevre Kirliliği	Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte çevre kirliliğinin artmasına sebep olur.
İhtiyaçların Dikkate Alınmaması	Gelecek nesillerin doğal kaynaklara ilişkin ihtiyaçları dikkate alınmıyor.
İhtiyaçların Dikkate Alınması	Gelecek nesillerin ihtiyaçları için doğal kaynakların bilinçli kullanılması gerekir.
Doğal Kaynakların Bilinçli Kullanılması	Gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınması önemlidir.
İhtiyaçların Dikkate Alınmasının Önemi	Gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanması için önlemler alınması gerekir.
Gelecek Nesillerin İhtiyaçlarının Karşılanması İçin Önlemler Alınması	Sosyal bilgiler dersinde insan haklarını öğrendim.
İnsan Hakları	

Tablo 3 Devam ediyor

Çocuk Hakları	Sosyal bilgiler dersinde çocuk haklarını öğrendim.
Tüketici Hakları	Sosyal bilgiler dersinde tüketici haklarını öğrendim.
Hakların Önemi	Sosyal bilgiler dersinde hakların önemini öğrendim.
Hakların Kullanımı	Sosyal bilgiler dersinde hakların kullanımını öğrendim.
Başkalarının Haklarına Saygı	Sosyal bilgiler dersinde başkalarının haklarına saygılı olmak gerektiğini öğrendim.
Diğer Canlıların Hakları	Sosyal bilgiler dersinde diğer canlıların hakları olduğunu öğrendim.
Özgürlüğün Önemi	Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün önemini öğrendim.
Özgürlüğün Sınırı	Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün sınırı olduğunu öğrendim.
Özgürlüğün Çeşitleri	Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün çeşitlerini öğrendim.
Farklılıklara Saygı	Sosyal bilgiler dersinde farklılıklara saygı duymayı öğrendim.
Farklı Özellikler	Sosyal bilgiler dersinde insanların farklı özellikleri olduğunu öğrendim.
Eşitlik	Sosyal bilgiler dersinde bütün insanların eşit olduğunu öğrendim.
Empati	Sosyal bilgiler dersinde empati kurmayı öğrendim.
Çevrenin Korunması	Sosyal bilgiler dersinde çevrenin korunması gerektiğini öğrendim.
Kirlilik Türleri	Sosyal bilgiler dersinde kirlilik türlerini öğrendim.
Çevreye Verilen Zararlar	Sosyal bilgiler dersinde çevreye verilen zararları öğrendim.
Doğal Kaynakların İsrat Edilmesi	Sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların israf edildiğini öğrendim.
Doğal Kaynakların Korunması	Sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların korunması gerektiğini öğrendim.
Gezi	
Sunum	Sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili etkinlikler (gezi, sunum, proje, slogan, oyun vb.) yapılmasını isterim.
Proje	
Slogan	
Oyun	

Anket toplam 28 maddeden oluşmaktadır. Anket beşli likert tipinde tasarlanmıştır. Ankette yer alan cevap seçenekleri “tamamen katılıyorum”, “katılıyorum”, “kararsızım”, “katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” şeklindedir. Anketin kapsam geçerliğini sağlamak amacıyla sosyal bilgiler eğitimi alanında beş uzmandan görüş alınmıştır. Uzmanlardan gelen görüşler kapsamında gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Daha sonra maddelerin yeterince anlaşılıp anlaşılmadığını belirlemek adına anket iki ortaokul sekizinci sınıfta öğrenim gören öğrenciye uygulanmış ve anket maddelerinin yeterince anlaşıldığı belirlenmiştir.

Anketin güvenilirlik çalışmasının yapılabilmesi için anket örneklem grubuna benzer özelliklere sahip başka bir örneklem grubuna uygulanmıştır. Güvenirlik çalışmasının yapılacağı örneklem grubunun büyüklüğünün, istatistiksel işlemler göz önünde bulundurularak ölçme aracında yer alan madde sayısının en az iki katı, hatta tercihen on katı olması önerilmektedir (Kline, 1994’ten aktaran Büyüköztürk, 2005). Bu kapsamda 28 maddenin yer aldığı anketin güvenilirlik çalışmasına madde sayısının on katı olan 280 ortaokul sekizinci sınıf öğrencisinin katılmasına karar verilmiştir. Daha sonra anket 282 ortaokul sekizinci sınıf öğrencisine uygulanmış ve elde edilen veriler SPSS 22 programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Anketin güvenilirlik çalışmasında, cevap seçeneklerinin derecelendirme ölçeğinde olmasından dolayı, Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısından yararlanılmıştır. Anketin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .95 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada öğretmen ve öğrenciler ile gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen nitel veriler tümevarımsal analiz yaklaşımı ile analiz edilmiştir. Gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler yazılı metin haline getirilmiş ve tümevarımsal analize uygun olarak analiz edilerek kodlara ulaşılmıştır. Daha sonra ulaşılan kodlardan temalara, temalar temel alınarak da bulgulara ulaşılmıştır.

Analiz edilen nitel verilerin %20'si doktora tez aşamasında olan bağımsız bir araştırmacı tarafından yeniden analiz edilmiştir. Bağımsız araştırmacı sosyal bilgiler eğitimi alanında yüksek lisans derecesine sahiptir ve doktora eğitimine devam etmektedir. Daha sonra araştırmacı ve bağımsız araştırmacı tarafından yapılan analizler karşılaştırılmış ve üzerinde fikir birliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Öğretmen ve öğrencilere uygulanan anketlerden elde edilen veriler SPSS 22 paket programından yararlanılarak analiz edilmiştir. Anketlerden elde edilen veriler SPSS 22 paket programına girilmiş ve kayıp değeri olan 77 katılımcı veri setinden çıkarılmıştır. Daha sonra anketlerden elde edilen verilere ilişkin frekans, yüzde ve aritmetik ortalamalar verilmiştir.

Bulgular

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Görüşleri

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sürdürülebilir Kalkınma

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın tanımı ile ilgili görüşlerinde öne çıkan görüş kalkınmanın sürekli olmasıdır. Öğretmenler sürdürülebilir kalkınmayı yenilik olarak da tanımlamaktadır. Bunların yanı sıra öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tanımlarına ilişkin görüşleri kaynakların bilinçli kullanılması, ekonomik faaliyetler, geleceğe yönelik çalışmalar, refah seviyesinin artırılması ve üretim faaliyetleri temalarından oluşmaktadır. Öğretmenler sürdürülebilir kalkınmayı farklı boyutları ile tanımlamışlardır.

Sürdürülebilir kalkınmayı kalkınmanın sürekli olması şeklinde açıklayan Ayşe Öğretmen görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: “Sürdürülebilir kalkınma dediğim zaman yapılan planlamaların ekonomik açıdan ve sosyal açıdan devamlılığı aklıma gelir. Geçici olarak veya işte yönetsel bir süreç değil de birbirini takip eden gelişmelerin olduğu anlamına gelir diye düşünüyorum.” Sürdürülebilir kalkınmayı yenilik olarak ele alan İlyas Öğretmen görüşlerini “Sürekli yeni bir şeyler üretmek. Yenilik. Sürekli her alanda yenilik, yenilenme.” şeklinde ifade etmiştir. Sürdürülebilir kalkınmayı kaynakların bilinçli kullanılması şeklinde tanımlayan Aslı Öğretmen görüşlerini “Doğal kaynaklarımızı bilinçli bir şekilde kullanmak.” şeklinde ifade etmiştir. Benzer şekilde sürdürülebilir kalkınmayı kaynakların bilinçli kullanılması şeklinde değerlendiren Cengiz Öğretmen’in görüşleri şu şekildedir: “Gelecek kuşakların kaynaklarından çalmadan kendi kaynaklarımızı yeteri kadar kullanmak bu şekilde tanımlayabilirim. Gelecek kuşakların kendisini idame ettirecek kaynakları hiçbir şekilde kendi adımıza kullanmadan, sadece kendimize yetecek kadarını kullanmak diye tarif edebilirim.”

Sürdürülebilir kalkınmayı ekonomik faaliyetler olarak ele alan Enes Öğretmen görüşlerini “Sürdürülebilir kalkınma toplumun her kesiminin ekonomik faaliyetler içerisinde bulunup gelir dağılımının dengelenebilmesidir.” şeklinde açıklamıştır. Sürdürülebilir kalkınmayı geleceğe yönelik çalışmalar olarak ele alan İrem Öğretmen’in görüşleri ise şu şekildedir: “Sürdürülebilir kalkınma devletin ileriye dönük tutarlı projeler yapması.” Sürdürülebilir kalkınmayı refah seviyesinin artırılması şeklinde tanımlayan Uğur Öğretmen görüşlerini “Sürdürülebilir kalkınma herkesin hayat boyunca yararlanabilmiş olduğu bir standarttır. Sosyolojik, sosyal anlamda milletin rahat ettiği bir kavramdır.” şeklinde belirtmiştir. Sürdürülebilir kalkınmayı üretim faaliyetleri olarak düşünen Gamze Öğretmen görüşlerini “Sürdürülebilir kalkınma her durumda şartlar değiştikçe değişen şartlara göre uyum sağlayan üretim değerlerini üretebilme ve yine bu üretim değerlerinin ekonomiye katkısını sağlayabilmedir.” şeklinde ifade etmiştir. Yine aynı şekilde sürdürülebilir kalkınmayı üretim faaliyetleri olarak açıklayan Zehra Öğretmen de görüşlerini “Bir üretimin devamlılığını sağlayacak bir şeyi mesela üretimin olabileceği bir şeyi onu sürekli halde yapılmasını sağlamak, gerçekleştirmek.” şeklinde ifade etmiştir. Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayı alanyazınla örtüşen biçimde tanımladıkları şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Ortaokul Öğrencilerine Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Farkındalık Kazandırmada Sosyal Bilgiler Dersinin Rolü

Sosyal bilgiler öğretmenleri ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin işlevsel rol üstlendiğini belirtmişlerdir. Bunun yanında öğrencilere ekonomi bilinci ve farklı bakış açısı kazandırdığını dile getirmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin meraklarını artırdığını da ifade etmişlerdir.

Ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin işlevsel rol üstlendiğini belirten Aslı Öğretmen görüşlerini “Çok önemli bir rol oynar. Çünkü bizim dersimiz bu dersin tam bence ne diyeyim odak noktası.” şeklinde ifade etmiştir. Ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin işlevsel rol üstlendiğini belirten bir diğer öğretmen olan Ceren Öğretmen de görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

Hayatın içinden bir ders olduğumuz için çok büyük bir rol oynayabileceğini düşünüyorum. Çünkü genel itibarıyla konu dağılımlarımıza baktığımız zaman yaşamımızı sürdürebileceğimiz, geleceğimize yön verebileceğimiz hemen hemen bütün konularla ilgili bahsedilecek bizim derslerimiz içerisinde. O yüzden gayet iyi bir şekilde kendi derslerimizin içerisinde yavaş yavaş verilebileceğini düşünüyorum ve veriyoruz da zaten aslında.

Ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin farklı bakış açısı kazandırdığını ve merak artırdığını dile getiren Osman Öğretmen görüşlerini şu şekilde açıklamıştır: “Bu bağlamda şunu söyleyebilirim ki sosyal bilgiler dersinin öğrencinin bu konudaki merakını artırma, kafasındaki sorularına başka farklı pencerelerden bakabilme konularında sosyal bilgilerin katkısı olduğuna inanıyorum.” Ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin ekonomi bilinci kazandırdığını düşünen Uğur Öğretmen görüşlerini “Aslında ekonomi bilinci katıyor. Yani ülkemizdeki işte doğal kaynaklar olsun beşeri yapı olsun yani insan yapısı olsun bununla ilgili genel bilgiler verebiliyoruz.” şeklinde belirtmiştir. Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sosyal bilgiler dersinin ortaokul öğrencilerine farklı açılardan sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırdığını düşündükleri şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sürdürülebilir Kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’ndaki Yeri

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’ndaki yeri ile ilgili görüşlerinden elde edilen temalar Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’ndaki Yeri ile İlgili Görüşlerinden Elde Edilen Temalar

Temalar	
Yeterince Yer Almıyor	Programda Sürdürülebilir Kalkınmayla İlişkilendirilebilecek Değerler
Yeterince Yer Alıyor	Adalet
Programda Sürdürülebilir Kalkınmayla İlişkilendirilebilecek Öğrenme Alanları	Aile Birliğine Önem Verme
Birey ve Toplum	Bağımsızlık
Kültür ve Miras	Barış
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Bilimsellik
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Çalışkanlık
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Dayanışma
Etkin Vatandaşlık	Duyarlılık
Küresel Bağlantılar	Dürüstlük
Programda Sürdürülebilir Kalkınmayla İlişkilendirilebilecek Beceriler	Estetik
Araştırma	Eşitlik
Çevre Okuryazarlığı	Özgürlük
Değişim ve Sürekliliği Algılama	Saygı

Tablo 4 Devam ediyor

Dijital Okuryazarlık	Sevgi
Eleştirel Düşünme	Sorumluluk
Empati	Tasarruf
Finansal Okuryazarlık	Vatanseverlik
Girişimcilik	Yardımseverlik
Gözlem	
Harita Okuryazarlığı	
Hukuk Okuryazarlığı	
İletişim	
İş Birliği	
Kalıp Yargı ve Önyargıyı Fark Etme	
Karar Verme	
Konum Analizi	
Medya Okuryazarlığı	
Mekânı Algılama	
Öz Denetim	
Politik Okuryazarlık	
Problem Çözme	
Sosyal Katılım	
Tablo, Grafik ve Diyagram Çizme ve Yorumlama	
Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma	
Yenilikçi Düşünme	
Zaman ve Kronolojiyi Algılama	

Tablo 4'ten anlaşılacağı üzere sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki yeri ile ilgili görüşleri yeterince yer almıyor, yeterince yer alıyor, programdaki sürdürülebilir kalkınmayla ilişkilendirilebilecek öğrenme alanları, programdaki sürdürülebilir kalkınmayla ilişkilendirilebilecek beceriler ve programdaki sürdürülebilir kalkınmayla ilişkilendirilebilecek değerler temalarından oluşmaktadır. Bu temalar kapsamında sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın programda yeterince yer alıp almadığına, programdaki hangi öğrenme alanları ile ilişkili olduğuna, öğrencilere programdaki hangi beceri ve değerleri kazandırabileceğine yönelik görüşleri ortaya koyulmuştur.

Sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yeterince yer almadığını düşünen Ceren Öğretmen görüşlerini “Bence yeterince yer almıyor.” şeklinde dile getirmiştir. Cengiz öğretmen de sürdürülebilir kalkınmanın programda yeterince yer almadığını “Ben programın genelinde yer aldığımı düşünmüyorum açıkçası.” ifadeleri ile belirtmiştir. Benzer şekilde İlyas Öğretmen de “Çok fazla yok. Yeterli değil.” ifadeleri ile sürdürülebilir kalkınmanın programda yeterince yer almadığını belirtmiştir. Yine benzer şekilde Gamze Öğretmen de sürdürülebilir kalkınmanın programda yeterince yer almadığını “Yani konular cılız verilmiş bence. Yani daha iyi verilebilir.” ifadeleri ile ortaya koymuştur. Başka bir katılımcı olan İrem Öğretmen de aynı şekilde “...Çok yeterli olduğunu düşünmüyorum. Eksikler var.” ifadeleri ile sürdürülebilir kalkınmanın programda yeterince yer almadığını belirtmiştir.

Sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yeterince yer almadığını düşünen öğretmenlerin yanında yeterince yer aldığını düşünen az sayıda öğretmen de bulunmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yeterince yer aldığını düşünen Osman Öğretmen'in görüşleri şu şekildedir: “Sosyal bilgiler öğretim programlarının sürdürülebilir kalkınma konusundaki yeterliliği var ama şöyle de ekleyebilirim daha da fazla bu konuda kazanım veya öğrenme alanları oluşturulursa daha da bu konunun pekişeceğine inanıyorum.” Sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yeterince

yer aldığını düşünen Enes Öğretmen ise görüşlerini “Evet. Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili olan konuları gerektiğinde işleyebildikten sonra yeterlidir diye düşünüyorum.” şeklinde ifade etmiştir. Aynı şekilde Mustafa Öğretmen de “Sosyal bilgiler ders programında yeteri kadar kazanım var. Ben bu konuda bir eksiklik görmüyorum.” görüşleri ile sürdürülebilir kalkınmanın programda yeterince yer aldığını ortaya koymuştur. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’ndaki hangi öğrenme alanları ile ilişkili olduğuna yönelik görüşleri şu şekildedir:

Sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’ndaki üretim, dağıtım ve tüketim, bilim, teknoloji ve toplum ve insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanları ile ilişkili olduğunu düşünen Uğur Öğretmen görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

Üretim dağıtım ve tüketim. Çünkü burada zaten biz ekonomik faaliyetleri ele alıyoruz. Özellikle üretim, dağıtım ve tüketim. Yine bilim, teknoloji ve toplum. Sonuçta şimdi kalkınmadan bahsettiğimize göre günümüzde teknolojiyi kullanmadan bir kalkınma hiçbir alanda mümkün değil. Onun için bilim, teknoloji ve toplumda da var. İnsanlar, yerler ve çevreler. Bu da tabii ki etkili olur. Neden çünkü yaşadığı yeri tanıyor. Beşeriye, coğrafyayı tanıyor. Ondan sonra insanların yaşamış oldukları yerlerin özelliklerini bilebiliyor. Özellikle insanlar, yerler ve çevreler, bilim, teknoloji ve toplum, üretim, dağıtım ve tüketim. Bunlar tabii ki kalkınma ile ilgili bence bilgi veriyor.

Yine aynı şekilde sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’ndaki insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı ile ilişkili olduğunu dile getiren Aslı öğretmen görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

İnsanlar, yerler ve çevreler zaten bunda sık sık dile getiriyoruz. Mesela bugün 7. sınıflara dersim vardı. Nüfus konusunu anlatırken zaten sürekli dile getirdim. Her taraf betonlaşıyor çocuklar. İnsanların yaşayacak alanı azalıyor. Ormanlarımız azalıyor. Topraklarımız azalıyor. Böyle giderse her taraf beton olacak. İnsanların yaşam alanları ister istemez daralacak. Bunlardan sürekli bahsediyorum. İnsanlar, yerler ve çevreler bu konuda önemli ünite.

Sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’ndaki küresel bağlantılar öğrenme alanı ile ilişkili olduğunu düşünen Cengiz Öğretmen de görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

Benim direkt ilk başta söyleyebileceğim yedinci öğrenme alanı küresel bağlantılar. Çünkü burada sürdürülebilirlik yalnızca bir ülkeyi ilgilendiren bir konu değil dünya genelini ilgilendiren bir konu. Küresel bağlantılardan zaten kasıt da o. Dünyanın tamamıyla ilgili olduğu için doğrudan doğruya küresel bağlantılar.

Sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’ndaki tüm öğrenme alanları ile ilişkili olduğunu düşünen Ayşe Öğretmen görüşlerini şu şekilde belirtmiştir: “Mesela birey ve toplum deyince orada direkt etkili. Kültür ve mirasta etkili. İnsanlar, yerler ve çevreler, bilim, teknoloji ve toplum, üretim, dağıtım ve tüketim kesinlikle olmazsa olmazı. Etkin vatandaşlık, küresel bağlantılar.”

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğrencilere 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’ndaki hangi beceri ve değerleri kazandırabileceğine yönelik görüşleri şu şekildedir:

Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğrencilere 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’ndaki birçok beceri ve değeri kazandırabileceğini düşünen Mustafa Öğretmen görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

Şimdi sürdürülebilir kalkınmada herhalde araştırma önemli. Değişim ve sürekliliği algılama. Yani dijital okuryazarlık yani teknoloji kullanma anlamında kullanılıyorsa. Bunun da etkisi olabilir. Eleştirel düşünme olabilir. Finansal okuryazarlık yani ekonomik bilgi gerektiren şeyler vardır. Girişimcilik çok çok bağlantılı. Gözlem. Hani kalkınmada ekonomik faaliyetlerde hani hukuk bazen önemli olabilir. Yani sorunlar çıkabilir, sıkıntılar yaşanabilir evet olabilir. İletişim direkt ilgili. İşbirliği ilgili. Karar verme. Sonuçta bir şey yapabilmek için önce karar vermek gerekiyor o da olabilir. Mekânı algılama olabilir. Yani bulunan mekânı herhalde özelliklerini anlayabilmek olabilir. Özdenetim olabilir. Politik okuryazarlık. Sonuçta kalkınma, ekonomi bunlar sonuçta politikayla da iç içe kavramlar. Onun için orada ilgili olabilir. Problem çözme, sosyal katılım, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama. Bunlar mutlaka bilinmesi gerekiyor. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, yenilikçi düşünme. Bunlar da etkili olabilir. Şimdi değerler eğitiminde adalet herhalde burada mutlaka olması gerekiyor. Yani bilimsellik biraz olabilir. Çalışkanlık mutlaka. Dayanışma mutlaka olması gerekiyor. Dürüstlük olması gerekiyor. Eşitlik olabilir. Özgürlük evet o kapsama girer. Sorumluluk da olabilir. Tasarruf direkt etkili evet bunlar.

Aslı Öğretmen de sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğrencilere 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki birçok beceri ve değeri kazandırabileceğine yönelik görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

...Hocam empatiyi geliştiriyor. Çünkü dediğim gibi çevremizi kirletirsek gelecek nesiller ne diyecekler. Bizim atalarımız özellikle büyüklerimiz çevreyi çok kötü kullanmışlar. Hunharca kullanmışlar. Bize yaşanası bir dünya bırakmamışlar. Empatiyi bence geliştiriyor hocam. Gözlem diyelim. İşbirliği kesinlikle. Karar verme, konum analizi, mekânı algılama, öz denetim kesinlikle var. Problem çözme, sosyal katılım, yenilikçi düşünme de var hocam. Zaman ve kronolojiyi algılama da bence var. Adalet anlayışı var. Aile birliğine önem verme. Bağımsız bir şekilde karar alıyorlar hocam. Aslında bunların hepsi var bence. Barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, eşitlik, özgürlük. Hocam bence hepsi var.

Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğrencilere 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki birçok beceri ve değeri kazandırabileceğini düşünen bir başka öğretmen olan Enes Öğretmen'in görüşleri de şu şekildedir:

Araştırma, çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, dijital okuryazarlık, eleştirel düşünme, finansal okuryazarlık, girişimcilik, gözlem, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, iletişim, işbirliği, karar verme, konum analizi, medya okuryazarlığı, mekânı algılama, öz denetim, politik okuryazarlık, problem çözme, sosyal katılım, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, yenilikçi düşünme ve zaman ve kronolojiyi algılama. Değerlerde de adalet, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, dürüstlük, estetik, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik.

Gamze Öğretmen de benzer şekilde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğrencilere 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki birçok beceri ve değeri kazandırabileceğine yönelik görüşlerini şu ifadeler ile ortaya koymuştur:

Girişimcilik, gözlem, harita okuryazarlığı, iletişim, iş birliği, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, dijital okuryazarlık, empati, eleştirel düşünme, medya okuryazarlığı, mekânı algılama, öz denetim, politik okuryazarlık, problem çözme, sosyal katılım, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, yenilikçi düşünme, zaman ve kronolojiyi algılama. Sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, duyarlılık, dürüstlük, çalışkanlık, dayanışma, bilimsellik, bağımsızlık, adalet, aile birliğine önem verme, eşitlik, sevgi, saygı.

Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük bir kısmının sürdürülebilir kalkınmanın programda yeterince yer almadığını, küçük bir kısmının ise yeterince yer aldığını düşündükleri şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca programdaki öğrenme alanlarının içeriği ile sürdürülebilir kalkınmanın içeriğinin uyumlu olduğunu ve bununla birlikte programdaki beceri ve değerler ile sürdürülebilir kalkınmanın oldukça ilişkili olduğunu da düşündükleri şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Öğrencilere Sürdürülebilir Kalkınmaya İlişkin Bilgi ve Beceri Kazandırma Durumu

Sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırması açısından yetersiz olduğunu düşünen sosyal bilgiler öğretmenlerinin yanında yeterli olduğunu düşünen öğretmenler de bulunmaktadır.

Sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırması açısından yetersiz olduğunu düşünen Osman Öğretmen görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

Bu konuda daha fazla katkıların yapılıp, konuların pekiştirilmesi gerekir. Çocukların kendilerinin de bir ürün, bir araştırma, bir materyal ortaya koyabilmelerini sağlaması gerekir. Bu da var tabi ama tabi yine bunlarda daha fazla etkinliklerle, daha fazla destekleyici bilgiler veya başlıklarla pekiştirilmesi gerekir diye inanıyorum.

Sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırması açısından yetersiz olduğunu düşünen Cengiz Öğretmen de görüşlerini "Söylediğim üzere bu konuda bizim eksiklerimiz var. Sosyal bilgiler ders kitabında bu konuların yeterli olmadığını söyleyebilirim. Eksiklik olduğunu düşünüyorum sürdürülebilir kalkınma ya da işte sürdürülebilirlik açısından." şeklinde ifade etmiştir. Yine aynı şekilde İrem Öğretmen "...Sığ kaldığını düşünüyorum. Çocukların isteklerine çok hitap edebildiği kanaatinde değilim. Yeterli gelmiyor bana göre." ifadeleri ile Zehra Öğretmen "...Ekstra daha farklı harekete geçirme durumu söz konusu olmuyor yani. Teorikte kalıyor açıkçası. Uygulama yönü eksik kalıyor." ifadeleri ile sosyal bilgiler ders kitabının

öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırması açısından yetersiz olduğunu belirtmişlerdir.

Sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırması açısından yeterli olduğunu düşünen az sayıda öğretmen de bulunmaktadır. Sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırması açısından yeterli olduğunu düşünen Mustafa Öğretmen'in görüşleri şu şekildedir:

Ders kitabımız mesela bazı ünitelerde eleştirilebilir durumda ama bu konularda çok güzel örneklemeler var. Örnek olaylar vererek, mesela girişimcilik konusunda çok güzel örnek olay vererek. Öğrencilerin ilgisini çekecek şeyler var. Haritalar konusunda ders kitabımız mesela yeterli. Ekonomik faaliyetler konusu biraz daha dağınık anlatılmış ama biz öğretmen olarak onu biraz daha toparlıyoruz. Bu konuda ders kitabı bence yeterli. Öğrencilerin ilgisini çekecek şekilde hazırlanmış.

Uğur Öğretmen de "Ben yeterli buluyorum. Hatta fazla bile bu dönem açıkçası. Gerektiği kadar konular özellikle şu üç ünite de saymıştık zaten bence veriliyor. Onlar yeterli diye düşünüyorum kendi adıma." görüşleri ile sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırması açısından yeterli olduğunu değerlendirmiştir. Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük bir kısmının sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırmadığını, küçük bir kısmının ise kazandırdığını düşündükleri şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmayla İlgili Konulara Yönelik Düzenledikleri Etkinlik ve Uygulamalar

Sosyal bilgiler öğretmenleri sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik yapılandırmacılık anlayışına dayalı etkinlikler düzenlediklerini, büyük grupla öğretim yöntemlerini, eğlendirici ve eğitici yöntemleri, grupla öğretim tekniklerini ve sınıf dışı öğretim tekniklerini kullandıklarını belirtmişlerdir.

Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik yapılandırmacılık anlayışına dayalı etkinlikler düzenlediğini ve sınıf dışı öğretim tekniklerini kullandığını ifade eden Uğur Öğretmen'in görüşleri şu şekildedir:

Araştırma konusu veriyorum. Özellikle ülkemizin kaynaklarının mesela Eskişehir'deki kaynaklar. Şimdi yakın çevreden tabii ki başlıyoruz. Eskişehir'de olduğumuz için. Özellikle bunların araştırılması, sunulmasını istiyorum. Mesela bor minerali olsun Eskişehir'de. Yine linyit olsun. Eskişehir'deki tarım faaliyetleri olsun. Bunları sunum şeklinde çocukların aslında sunmalarını istiyorum. Bu şekilde etkinlikler yaparak çocukların en azından etrafından başlayarak kaynakların farkında olmasını sağlamaya çalışıyorum. Tabii gezi mümkünse yapmaya çalışıyoruz. Çünkü çevresel geziler de çocuğun görmesini ve etrafını tanınmasını pekiştiriyor.

Benzer şekilde yapılandırmacılık anlayışına dayalı etkinliklerden, büyük grupla öğretim yöntemlerinden ve grupla öğretim tekniklerinden yararlandığını belirten Osman Öğretmen'in görüşleri ise şu şekildedir:

Genellikle bu konuda araştırma görevi veriyoruz. Çocuklara kendilerinin bir proje oluşturmalarını tabii bunu vermeden önce de bir proje yazımının adımlarını öğretiyoruz. Beyin fırtınası, soru cevap ya da altı şapka yöntemi. Her biri diyelim ki aynı projede kendi görüşlerini o biliyorsun renkleri var ya mavi sarı evet o konuda altı şapka yöntemini kullanabiliyoruz. Çünkü her birinin bakış açısını öğrenmek açısından, katkısını görebilmek açısından.

Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik yapılandırmacılık anlayışına dayalı etkinlikler düzenlediğini ifade eden bir başka öğretmen olan Ceren Öğretmen de görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

Genellikle mesela ne yapıyorduk çocuklara projeler üretirmeye çalışıyorduk. Mesela kendi ülkemden örnek vereyim kendi ülkemizdeki su kaynakları mesela son 20 yıl içerisinde su kaynaklarındaki tüketim ne miktarda, bunların zarar görenleri, bunların düzeltilebilir yollarıyla ilgili mesela projeler hazırlattık çocuklarla ilgili. Ya da ormanlık alanlarımız. Mesela son 20 yıl, 30 yıl, 40 yıl neyse bu ormanlık arazilerde fazlalaşma mı olmuş azalma mı olmuş bunun temel kaynakları ne olmuş mesela bunlarla ilgili grafikler hazırlattık.

Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konularda büyük grupla öğretim yöntemlerini kullandığını açıklayan Aslı Öğretmen görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: "Konu anlatımını kendim yapıyorum. Soru cevap tekniğini kullanıyorum. Bunu çok yapıyorum. Çünkü onların o konu hakkında neler

düşündüğünü bilmek benim için çok önemli. Neyi biliyorlar, neyi bilmiyorlar, ne kadar öğrenmişler.” Benzer şekilde Gamze Öğretmen de “...Soru cevap, anlatım, tartışma. Onların hepsini kullanıyoruz yani. Konunun özelliğine bağlı geliyor.” ifadeleri ile büyük grupla öğretim yöntemlerini kullandığını açıklamıştır. Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konularda büyük grupla öğretim yöntemlerini, eğlendirici ve eğitici yöntemleri ve grupla öğretim tekniklerini kullandığını ifade eden Cengiz Öğretmen görüşlerini şu şekilde belirtmiştir: “...Genelde soru cevap kullanıyoruz bu şekilde. Gösterip yaptırma demeyeyim de sadece gösterme mi diyebilirsiniz işte o onu kullandık. Drama kullandık.” Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik çağdaş eğitim anlayışına dayalı etkinlik ve uygulamalar düzenledikleri ve çeşitli yöntem ve teknikler kullandıkları şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmayla İlgili Konuların Öğretiminde Yararlandıkları Materyal ve Kaynaklar

Sosyal bilgiler öğretmenleri sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde basılı materyaller, görsel materyaller, görsel-işitsel materyaller ve interaktif kaynaklar kullandıklarını ifade etmişlerdir. Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde basılı materyaller ve interaktif kaynaklar kullanan İlyas Öğretmen’in görüşleri şu şekildedir: “Genelde ders kitabı. Bir de yardımcı kaynaklarımız var tabi ki. İnternette bu indirdiğimiz akıllı tahta uygulamaları var. Onları kullanıyoruz. Onlar var.” Yine benzer şekilde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde basılı materyaller ve interaktif kaynaklar kullandığını ifade eden Uğur Öğretmen de görüşlerini şu şekilde açıklamıştır: “Genelde akıllı tahtayı kullanıyorum. Tabi o bize büyük kolaylık sağlıyor baktığımızda. Ders kitabı var. Onların ikisini kullanarak genelde götürmeye çalışıyorum.” şeklinde belirtmiştir. Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde basılı materyaller, interaktif kaynaklar, görsel materyaller ve görsel-işitsel materyaller kullanan Enes Öğretmen görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

Tabi ki en başta ders kitabı. Çocukların elinin altında, hazır bulunan ve bizim elimizin altında hazır bulunan. Bizim için çok büyük bir hazine olan EBA var elimizin altında. İçinde her türlü kaynağın bulunduğu. Tabi benim kendi arşivim var. Benim yıllardır bu ders materyallerini biriktirdiğim konularla ilgili animasyonlar, filmler, resimler. Ne varsa elimde o konuyla ilgili.

Benzer şekilde interaktif kaynaklar ve görsel materyallerden yararlandığını belirten İrem Öğretmen görüşlerini “Medyadan yararlanıyoruz, gazete haberleri ve bunun dışında internette falan hangi alanda neler yapılmış, başarı hikâyeleri falan paylaşılmaya çalışılıyor.” şeklinde ifade etmiştir. Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde görsel materyaller kullanan Osman Öğretmen de görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir: “...Bu konuyla ilgili fotoğraflar kullanıyorum.” Zehra Öğretmen de “Videolar izletiyoruz çocuklara bu konuya yönelik. Bunun dışında ders kitabımızı kullanıyoruz doğal olarak. Yardımcı kaynaklardan da faydalanabiliyoruz bazen.” görüşleri ile basılı materyaller ve görsel-işitsel materyallerden yararlandığını belirtmiştir. Benzer şekilde basılı materyaller, görsel materyaller, görsel-işitsel materyaller ve interaktif kaynaklar kullanan Mustafa Öğretmen de görüşlerini “Başta tabi ki ders kitabımız. Haritalar bizim işimize çok yarıyor. Bunun dışında gerek EBA olsun gerekse biz kendi çabalarımızla çeşitli videolar kullanıyoruz.” şeklinde dile getirmiştir. Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde kullandıkları materyal ve kaynakları çeşitlendirdiği şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmayla İlgili Konuların Değerlendirilmesinde Kullandıkları Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri ve Araçları

Sosyal bilgiler öğretmenleri sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde geleneksel ve tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullandıklarına yönelik görüş belirtmişlerdir. Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde geleneksel ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullandığını ifade eden Zehra Öğretmen’in görüşleri şu şekildedir: “Kullandığımız ölçme değerlendirme daha çok işte çoktan seçmeli sorular. Doğru yanlış şeklinde. Eşleştirmeli sorular soruyoruz, çocuklara yöneliyoruz. Açık uçlu evet bunu da kullanıyoruz. Bu şekilde değerlendirme ölçtümüz.” Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde geleneksel ve tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullandığını belirten İlyas Öğretmen görüşlerini “Değerlendirme aracı olarak testler veriyorum. Bunlarla ilgili test yapıyoruz. Yine sınıf içinde konu sonrasında sorularla çocukların kendi fikirlerini

açık uçlu sorularla alıyorum. Boşluk doldurma veya diyagram var.” şeklinde ifade etmiştir. Aynı şekilde Mustafa Öğretmen’in “Doğru yanlış, eşleştirme ve grafik bilgisi gibi farklı soru yöntemlerini uygulamaya çalışıyoruz.” şeklindeki görüşleri ve Cengiz Öğretmen’in de “Doğrudan doğruya söyleyebileceğim çalışma kâğıtları, etkinlik kâğıtları ve sınavlar. Normal yazılı sınavlarda çoktan seçmeli, eşleştirme, doğru yanlış ve boşluk doldurma. Bu şekilde değerlendirme yapıyorduk.” şeklindeki görüşleri bu öğretmenlerin geleneksel ve tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını birlikte kullandıklarını ortaya koymaktadır. Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde kullandıkları ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını çeşitlendirdiği şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Kalkınmanın Tanımı ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın tanımı ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Kalkınmanın Tanımı ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sürdürülebilir kalkınma, kalkınmanın sürekli olmasıdır.	79	54.1	61	41.8	3	2.1	3	2.1	-	-	4.46
Sürdürülebilir kalkınma, yenilikleri içerir.	78	53.4	63	43.2	4	2.7	1	0.7	-	-	4.47
Sürdürülebilir kalkınma, kaynakların bilinçli kullanılmasıdır.	94	64.4	47	32.2	2	1.4	3	2.1	-	-	4.57
Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik faaliyetlerle ilgilidir.	40	27.4	60	41.1	19	13	25	17.1	2	1.4	3.73
Sürdürülebilir kalkınma, geleceğe yönelik çalışmaları içerir.	82	56.2	57	39	3	2.1	4	2.7	-	-	4.48
Sürdürülebilir kalkınma, refah seviyesinin artmasıdır.	71	48.6	65	44.5	9	6.2	1	0.7	-	-	4.4
Sürdürülebilir kalkınma, üretim faaliyetleriyle ilgilidir.	52	35.6	66	45.2	11	7.5	17	11.6	-	-	4.02

Tablo 5’e göre sosyal bilgiler öğretmenleri, Sürdürülebilir kalkınma, kalkınmanın sürekli olmasıdır (%54.1), Sürdürülebilir kalkınma, yenilikleri içerir (%53.4), Sürdürülebilir kalkınma, kaynakların bilinçli kullanılmasıdır (%64.4), Sürdürülebilir kalkınma, geleceğe yönelik çalışmaları içerir (%56.2) ve Sürdürülebilir kalkınma, refah seviyesinin artmasıdır (%48.6) maddelerine tamamen katılıyorum, Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik faaliyetlerle ilgilidir (%41.1) ve Sürdürülebilir kalkınma, üretim faaliyetleriyle ilgilidir (%45.2) maddelerine ise katılıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğunun sürdürülebilir kalkınma kavramını doğru algıladıkları şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ortaokul Öğrencilerine Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Farkındalık Kazandırmada Sosyal Bilgiler Dersinin Rolü ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin rolü ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ortaokul Öğrencilerine Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Farkındalık Kazandırmada Sosyal Bilgiler Dersinin Rolü ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersi önemli bir rol oynar.	88	60.3	57	39	1	0.7	-	-	-	-	4.6
Sosyal bilgiler dersi öğrencilere ekonomi bilinci kazandırır.	71	48.6	63	43.2	10	6.8	2	1.4	-	-	4.39
Sosyal bilgiler dersi öğrencilere karşılaştıkları sorunlara farklı açılardan bakabilmeyi kazandırır.	97	66.4	47	32.2	2	1.4	-	-	-	-	4.65
Sosyal bilgiler dersi sürdürülebilir kalkınmaya yönelik öğrencilerin merakını artırır.	61	41.8	76	52.1	8	5.5	1	0.7	-	-	4.34

Tablo 6'ya göre sosyal bilgiler öğretmenleri, Öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersi önemli bir rol oynar (%60.3), Sosyal bilgiler dersi öğrencilere ekonomi bilinci kazandırır (%48.6) ve Sosyal bilgiler dersi öğrencilere karşılaştıkları sorunlara farklı açılardan bakabilmeyi kazandırır (%66.4) maddelerine tamamen katılıyorum, Sosyal bilgiler dersi sürdürülebilir kalkınmaya yönelik öğrencilerin merakını artırır (%52.1) maddesine ise katılıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğunun sosyal bilgiler dersini ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırma açısından önemli gördükleri şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki Yeri ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki yeri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki Yeri ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sürdürülebilir kalkınma, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yeterince yer alıyor.	7	4.8	30	20.5	62	42.5	41	28.1	6	4.1	2.93

Tablo 7 Devam ediyor

Sürdürülebilir kalkınma, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilebilir.	38	26	88	60.3	16	11	4	2.7	-	-	4.08
Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konular öğrencilerin 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki becerileri kazanmalarına katkı sağlar.	39	26.7	88	60.3	17	11.6	1	0.7	1	0.7	4.1
Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konular öğrencilerin 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki değerleri kazanmalarına katkı sağlar.	46	31.5	85	58.2	14	9.6	-	-	1	0.7	4.19

Tablo 7 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin, Sürdürülebilir kalkınma 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yeterince yer alıyor (%42.5) maddesine kararsızım, Sürdürülebilir kalkınma, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilebilir (%60.3), Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konular öğrencilerin 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki becerileri kazanmalarına katkı sağlar (%60.3) ve Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konular öğrencilerin 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki değerleri kazanmalarına katkı sağlar (%58.2) maddelerine ise katılıyorum şeklinde görüş belirttikleri görülmektedir. Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğunun sürdürülebilir kalkınmanın programda yeterince yer alması konusunda karar veremedikleri ve yine çoğunluğunun sürdürülebilir kalkınma ile programdaki öğrenme alanlarını ilişkili gördükleri şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğunun sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuları programdaki beceri ve değerlerin kazandırılmasını destekler nitelikte gördükleri şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Öğrencilere Sürdürülebilir Kalkınmaya İlişkin Bilgi ve Beceri Kazandırma Durumu ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitabının öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırma durumu ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Öğrencilere Sürdürülebilir Kalkınmaya İlişkin Bilgi ve Beceri Kazandırma Durumu ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sosyal bilgiler ders kitabını öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi kazandırması bakımından yeterli buluyorum.	11	7.5	27	18.5	52	35.6	48	32.9	8	5.5	2.89

Tablo 8'e göre sosyal bilgiler öğretmenleri, sosyal bilgiler ders kitabını öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırması bakımından yeterli buluyorum (%35.6) maddesine kararsızım şeklinde görüş belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğunun sosyal bilgiler ders kitabını öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırması konusunda karar veremedikleri şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmayla İlgili Konulara Yönelik Düzenledikleri Etkinlik ve Uygulamalar ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik düzenledikleri etkinlik ve uygulamalar ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmayla İlgili Konulara Yönelik Düzenledikleri Etkinlik ve Uygulamalar ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Maddeler	Her Zaman		Genellikle		Bazen		Nadiren		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik yapılandırıcılık anlayışına dayalı etkinlikler gerçekleştiririm.	13	8.9	57	39	68	46.6	7	4.8	1	0.7	3.5
Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde büyük grupla öğretim yöntemlerini (düz anlatım, soru cevap, tartışma vb.) kullanırım.	22	15.1	74	50.7	41	28.1	9	6.2	-	-	3.74
Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde eğlendirici ve eğitici yöntemleri (drama vb.) kullanırım.	9	6.2	47	32.2	60	41.1	27	18.5	3	2.1	3.22
Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde grupla öğretim tekniklerini (beyin fırtınası, altı şapkalı düşünme, gösteri vb.) kullanırım.	14	9.6	42	28.8	62	42.5	25	17.1	3	2.1	3.26
Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde sınıf dışı öğretim tekniklerini (gezi vb.) kullanırım.	3	2.1	19	13	47	32.2	43	29.5	34	23.3	2.39

Tablo 9 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenleri, Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik yapılandırıcılık anlayışına dayalı etkinlikler gerçekleştiririm (%46.6), Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde eğlendirici ve eğitici yöntemleri (drama vb.) kullanırım (%41.1), Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde grupla öğretim tekniklerini (beyin fırtınası, altı şapkalı düşünme, gösteri vb.) kullanırım (%42.5) ve Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde sınıf dışı öğretim tekniklerini (gezi vb.) kullanırım (%32.2) maddelerine bazen ve Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde büyük grupla öğretim yöntemlerini (düz anlatım, soru cevap, tartışma vb.) kullanırım (%50.7) maddesine ise genellikle şeklinde görüş belirttikleri görülmektedir. Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunun sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik bazen çağdaş eğitim anlayışına dayalı etkinlik ve uygulamalar düzenledikleri ve sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde çeşitli yöntem ve teknik kullandıkları şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmayla İlgili Konuların Öğretiminde Yararlandıkları Materyal ve Kaynaklar ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde yararlandıkları materyal ve kaynaklar ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmayla İlgili Konuların Öğretiminde Yararlandıkları Materyal ve Kaynaklar ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Maddeler	Her Zaman		Genellikle		Bazen		Nadiren		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde basılı materyaller (ders kitabı, yardımcı kaynaklar vb.) kullanımım.	22	15.1	74	50.7	36	24.7	13	8.9	1	0.7	3.7
Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde görsel materyaller kullanımım.	24	16.4	76	52.1	39	26.7	7	4.8	-	-	3.8
Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde görsel-işitsel materyaller kullanımım.	27	18.5	70	47.9	39	26.7	10	6.8	-	-	3.78
Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde interaktif kaynaklar kullanımım.	20	13.7	55	37.7	51	34.9	17	11.6	3	2.1	3.49

Tablo 10'a göre sosyal bilgiler öğretmenleri, Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde basılı materyaller (ders kitabı, yardımcı kaynaklar vb.) kullanımım (%50.7), Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde görsel materyaller kullanımım (%52.1), Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde görsel-işitsel materyaller kullanımım (%47.9) ve Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde interaktif kaynaklar kullanımım (%37.7) maddelerine genellikle şeklinde görüş belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunun sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde genellikle çeşitli materyal ve kaynaklar kullandıkları şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmayla İlgili Konuların Değerlendirilmesinde Kullandıkları Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri ve Araçları ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde kullandıkları ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçları ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmayla İlgili Konuların Değerlendirilmesinde Kullandıkları Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri ve Araçları ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Maddeler	Her Zaman		Genellikle		Bazen		Nadiren		Hiçbir Zaman		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde geleneksel ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullanımım.	13	8.9	74	50.7	39	26.7	16	11	4	2.7	3.52

Tablo 11 Devam ediyor

Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde tamamlayıcı (alternatif) ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullanım.	12	8.2	41	28.1	57	39	28	19.2	8	5.5	3.15
--	----	-----	----	------	----	----	----	------	---	-----	------

Tablo 11'e göre sosyal bilgiler öğretmenleri, Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde geleneksel ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullanım (%50.7) maddesine genellikle, Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde tamamlayıcı (alternatif) ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullanım (%39) maddesine ise bazen şeklinde görüş belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunun sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde çeşitli ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullandıkları şeklinde yorumlanabilir.

Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Görüşleri

Öğrencilere Göre Kaynakların Tasarruflu Kullanılmamasının Gelecekte Ortaya Çıkartabileceği Problemler

Öğrenciler kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte doğal afetlere neden olabileceğine, doğal kaynakların tükenebileceğine, can kayıplarının yaşanabileceğine ve çevre kirliliğine neden olabileceğine yönelik görüş belirtmişlerdir.

Kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte doğal afetleri ortaya çıkarabileceğini düşünen Gonca görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: “Gelecekte insanların susuz kalmasına ve oksijensiz kalmasına bile yol açabilir. Çünkü atmosferdeki tabakanın sıcaklığı ağaçlarımızı da yok etmeye başlarsa oksijenimiz de biter ve sularımız kirlendikçe de insanlar susuz kalır. Gelecek susuz kalır. Kuraklık olur.” Benzer şekilde kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte doğal afetleri ortaya çıkarabileceğini düşünen Duygu da görüşlerini “Bu problemlerin başında zaten su israfı var. Su israfı örneğin ileride Türkiye'nin büyük bir bölümünün susuz kalacağını gösteriyor. İleride çok büyük sorunlarla karşılaşabiliriz.” şeklinde dile getirmiştir. Kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte çevre kirliliğine ve can kaybına neden olabileceğini düşünen Merve görüşlerini “Kaynaklarımızı doğru kullanamazsak gelecekte çevre kirliliğine neden olabilir. Kaynaklarımız olmazsa insanların hayatına neden olabilir.” şeklinde açıklamıştır. Kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte can kaybına neden olabileceğini düşünen Ömer görüşlerini “Can kaybı çok olur.” şeklinde açıklamıştır. Kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte doğal kaynakların tükenmesine neden olabileceğini ve doğal afetlerin ortaya çıkabileceğini düşünen Nuray ise görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

Mesela suyu çok fazla israf ediyorlar. Bu da gelecekte susuzluğa neden olabilir. Susuzluk olduğu zaman da her şey suya bağlı. Bu durumda da su bulamayız ve yaşama şansımız daha az duruma düşer. Bütün canlılar için geçerli bu. Farklı kaynakları da boşu boşuna tüketiyoruz ve onlar da biter.

Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin kaynakların tasarruflu kullanılmaması durumunda gelecekte insan yaşamını derinden etkileyen önemli problemlerin ortaya çıkabileceğini düşündükleri şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin Gelecek Nesillerin İhtiyaçlarını Dikkate Alma Konusundaki Düşünceleri

Öğrenciler gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma konusunda ihtiyaçların dikkate alınmadığını, bir kesimin ise ihtiyaçları dikkate aldığını, doğal kaynakların bilinçli kullanılması gerektiğini, ihtiyaçların dikkate alınmasının önemli olduğunu ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanması için önlemler alınması gerektiğini düşünmektedirler. Gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınmadığını ancak dikkate alan bir kesimin de olduğunu ifade eden Nuray görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

Gelecek nesillerin ihtiyaçlarını çok dikkate aldığımızı düşünmüyorum. Çünkü daha çok kendimizi önemsiyoruz. Herkes dikkate almıyor. Fakat dikkate alan bir kesim de var. Ama daha çok dikkate alınmalı.

Çünkü bizden sonra gelecek nesiller de var. Sadece kendimizi düşünmeyip yeni nesillere de ihtiyaçlarına göre şeyler bırakmalıyız.

Aynı şekilde Özge de “Ben çok fazla ihtiyaçlarını dikkate aldığımızı düşünmüyorum. Bazı insanlar tabii duyarlı davranıyor, çok fazla israfa bulunmuyorlar ama çoğu kişi de israfa bulunuyor. O yüzden kötü.” şeklindeki görüşleri ile gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınmadığını ancak dikkate alan bir kesimin de olduğunu ifade etmiştir. Gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınmadığını belirten Ömer görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir: “Dikkate almıyoruz. Çünkü yani geleceğimize iyi şeyler yapmamız gerekiyor. Çevre, su bunları boş yere harcayan insanlar var.” Gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate almak için kaynakların bilinçli kullanılması gerektiğini belirten Yusuf görüşlerini “Hocam elimizden geldiğince elimizdeki kaynakları tasarruflu bir şekilde kullanmalıyız.” şeklinde dile getirmiştir. Gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınmasının önemli olduğunu ifade eden Merve görüşlerini “Dikkate almıyoruz. Gelecekte dikkate alırsak iyi olur. Dikkate almazsak gelecekte çevre kirliliği nedenleri gibi çok fazla nedenleri görebiliriz. Şimdiden çevremizi korumaya ve daha dikkatli davranmaya başlamalıyız.” şeklinde açıklamıştır. Benzer şekilde Semra da “Yani dikkate alınmazsa çoğu şeyden faydalanamazlar.” ifadeleri ile gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınmasının önemli olduğunu belirtmiştir. Gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanması için önlemler alınması gerektiğini dile getiren Samet görüşlerini “Şu an şehirler betonlaşma etkisi altında. Gelecek nesile bir tane bile ağaç kalmayacak bu gidişle. Daha çok ağaçlandırma yapılmalı.” şeklinde ifade etmiştir. Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin gelecek nesillerin ihtiyaçlarını önemsedikleri şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Haklar Konusunda Öğrendikleri

Öğrenciler sosyal bilgiler dersinde insan haklarını, çocuk haklarını, tüketici haklarını, hakların önemini, hakların kullanımını, başkalarının haklarına saygı duyulması gerektiğini ve diğer canlıların hakları olduğunu öğrendiklerini belirtmişlerdir.

Sosyal bilgiler dersinde insan hakları ve çocuk haklarını öğrendiklerini belirten Elif görüşlerini “Kadın hakları var. Bizim yaşama hakkımız var. Eğitim-öğretim hakkımız var. Seçme seçilme hakkımız var.” şeklinde ifade etmiştir. Benzer şekilde Gonca da “İnsanın önce bir yaşama hakkının olduğunu öğrendik. Yaşama hakkını öğrendik. Ondan sonra konut dokunulmazlığını, insanların özel hayatının korunması gibi haklarını öğrendik.” şeklindeki görüşleri ile sosyal bilgiler dersinde insan haklarını öğrendiğini ifade etmiştir. Sosyal bilgiler dersinde tüketici haklarını, çocuk haklarını ve diğer canlıların hakları olduğunu öğrendiğini dile getiren Ömer görüşlerini “Tüketici hakkı, çocuk hakları. Çocukları hem korumamız gerekiyor hem de çocukların canlarını korumamız gerekiyor. Tüm canlıların özgürlüğü var.” şeklinde belirtmiştir. Sosyal bilgiler dersinde insan hakları, çocuk hakları ve hakların önemini öğrendiğini ifade eden Nuray görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

Farklı farklı haklarımız var. Eğitim hakkımız var, barınma hakkımız var, güvenlikle ilgili haklarımız var. Kadınlara verilen haklar var. Bu haklar hem bizi koruyor hem de farklı şeyler yapma konusunda bizlere ayrıcalıklar tanıyor aslında. Bu haklar olmasaydı, eğitim hakkımız olmasaydı o zaman bir şeyleri öğrenemezdik ve geliştiremezdik. O yüzden haklarımız önemli.

Sosyal bilgiler dersinde hakların kullanımını öğrendiğini dile getiren Özge görüşlerini “Kadınlara verilen haklarımız var. Eğitim hakları var. Mesela eskiden bunların hiçbiri yoktu. Şimdi var. Herkes istediği hakkını kullanabiliyor. Özgürlüğümüz var.” şeklinde açıklamıştır. Sosyal bilgiler dersinde başkalarının haklarına saygı duyulması gerektiğini öğrendiklerini belirten Mahmut görüşlerini “Başkalarının haklarına engel olmamalıyız.” şeklinde ifade etmiştir. Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde haklarla ilgili çeşitli bilgiler edindikleri şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Özgürlükler Konusunda Öğrendikleri

Öğrenciler sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün önemini, özgürlüğün sınırı olduğunu ve özgürlüğün çeşitlerini öğrendiklerini belirtmişlerdir. Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün çeşitlerini öğrendiğini açıklayan Fatma görüşlerini “Özgürlüklerimiz hakkında mesela özgür bir şekilde istediğimiz yerde barınabiliyoruz. İstediklerimiz şekilde hani seyahat edebiliyoruz. İstediklerimiz yerde konaklayabiliyoruz.” şeklinde ifade etmiştir. Aynı şekilde Duygu da “Özgürlükler evet düşünce özgürlüğü vardı. Daha sonra yeme içme özgürlüğü vardı. Yaşama özgürlüğü bunları hatırlıyorum.

Üzerinden çok geçti.” şeklindeki görüşleri ile sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün çeşitlerini öğrendiğini belirtmiştir. Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün sınırı olduğunu öğrendiğini ifade eden Gonca görüşlerini “Özgürlük insanların rahat bir şekilde yaşaması ama bir sınıra kadar yaşayabilmesini öğrendik. İnsanları rahatsız etmeden yaşayabilmesidir.” şeklinde ifade etmiştir. Benzer şekilde Mahmut da “Özgürlükte istediğimizi yapabiliriz anlamına gelmez, haklarımız doğrultusunda istediğimizi yapabiliriz özgürce.” şeklindeki ifadeleri ile özgürlüğün sınırı olduğunu öğrendiğini açıklamıştır. Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün önemini öğrendiğini ifade eden Özge görüşlerini “Eskiden çok fazla herkes istediğini yapamıyordu. Şu an da istediğimiz her şeyi yapabiliyoruz.” şeklinde açıklamıştır. Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde özgürlük konusuyla ilgili temel bilgileri kazandıkları şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Bireysel Farklılıklar ve Farklılıklara Saygı Konusunda Öğrendikleri

Öğrenciler sosyal bilgiler dersinde farklılıklara saygı duyulması gerektiğini, insanların farklı özellikleri olduğunu, insanların eşit olduğunu ve empati kurmayı öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Sosyal bilgiler dersinde farklılıklara saygı duyulması gerektiğini öğrendiğini ifade eden Duygu görüşlerini şu şekilde açıklamıştır: “Bireysel farklılıklar mesela bireysel farklılıklara saygı farklı ırk ya da farklı din, farklı ırklara saygılı olmak ya da farklı dinlere saygılı olmak ya da dış görünüş, kişisel özellik bu gibi özelliklere saygılı olmamız gerektiğini öğrendik.” Başka bir katılımcı olan Mahmut da görüşlerini “Farklılıklara saygı konusunda farklılıklara saygılı olmalıyız. Çünkü bazı farklılıkları onlar kendileri seçmiş olabilir ya da kendi istekleri dışında da olmuş olabilir. Bunlara saygı duymalıyız.” şeklinde belirterek farklılıklara saygı duyulması gerektiğini öğrendiğini açıklamıştır. Sosyal bilgiler dersinde insanların farklı özellikleri olduğunu öğrendiğini belirten Nuray görüşlerini şu şekilde belirtmiştir: “Bireysel farklılıklar aslında ben ikiye ayrılıyor diye biliyorum. Çünkü biri tenden dolayı, dış görünüşten dolayı, bir de karakter farklılıkları. Herkesin karakteri farklı herkes birbirine benzese de karakterleri farklı, ten rengi, göz rengi yine farklı olabiliyor.” Sosyal bilgiler dersinde insanların farklı özellikleri olduğunu, farklılıklara saygı duyulması gerektiğini ve insanların eşit olduğunu öğrendiğini açıklayan Fatma görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir: “Bireysel farklılıklarda mesela herkes farklıdır. Herkes aynı olsa dünyanın bir anlamı kalmaz mesela. Herkesin ten rengi farklıdır veya sevdiği şeyler farklıdır. Bu farklılıklara karşı herkese saygı duymalıyız. Çünkü her ne kadar farklı olsa da herkes eşit bu dünyada.” Sosyal bilgiler dersinde insanların eşit olduğunu ifade eden Özge görüşlerini “...Hepimiz insanız ve hepimiz eşitiz.” şeklinde açıklamıştır. Sosyal bilgiler dersinde empati kurmayı öğrendiğini belirten Gonca görüşlerini “Empati. İnsanlara karşı empati kurmayı öğrendik. Mesela karşımızdaki insan engelli olur ya da bir rahatsızlığı olur onu anlamayı öğrendik.” şeklinde belirtmiştir. Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde bireysel farklılıkları kabul etme ve farklılıklara saygı duymaya ilgili temel bilgileri kazandıkları şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Çevre ve Çevre Sorunları Konusunda Öğrendikleri

Öğrenciler sosyal bilgiler dersinde çevrenin korunması gerektiğini, kirlilik türlerini ve çevreye verilen zararları öğrendiklerini belirtmişlerdir. Sosyal bilgiler dersinde kirlilik türlerini öğrendiğini ifade eden Nuray görüşlerini “Çevre sorunları mesela toprak kirliliği böyle kirlilikler var ayrı ayrı ve bu kirlilikler sonucunda yine işte biz topraktan bir şeyler elde ediyoruz yine hava kirliliği var.” şeklinde belirtmiştir. Benzer şekilde Semra da “Çevre sorunları olarak çevre kirliliği, hava kirliliği, gürültü kirliliği, toprak kirliliği.” şeklindeki açıklamaları ile sosyal bilgiler dersinde kirlilik türlerini öğrendiğini dile getirmiştir. Sosyal bilgiler dersinde çevrenin korunması gerektiğini öğrendiğini belirten Ömer görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

Ağaçların katledilmemesi gerektiğini, derelere, denizlere çöp atmamamız gerektiğini sonra yeşillikleri, ağaçlar onları yakmamamız, onları tahrip etmememiz gerektiğini sonra yerlere çöp atmamamız gerektiğini sonra fabrika bacalarındaki o zararlı atıklar, zararlı şeylerden onlara bir alet takılıp onlar azaltılabilir ve daha iyi bir gelecek mümkün olabilir.

Başka bir katılımcı olan Duygu da benzer şekilde “Çevre ve çevre sorunlarında daha çok çevremizi korumalıyız. Bu çevre sorunları yine gelecek nesillerin bir ihtiyacı. Biz yine gelecek nesillerimizi düşünerek çevremizi kirletmemeliyiz. Bu gibi şeyler.” ifadeleri ile çevrenin korunması gerektiğini öğrendiğini dile getirmiştir. Sosyal bilgiler dersinde çevreye verilen zararları öğrendiğini açıklayan Fatma görüşlerini “Daha sonra çöplerimiz hakkında çok fazla bilinçli değiliz. Eşyalarımızı,

kâğıtlarımızı tasarruflu kullanmıyoruz. Çöplerimiz çok fazla etrafta. Bu çevre kirliliğine neden oluyor.” şeklinde belirtmiştir. Benzer şekilde Özge de “...Yerlere çok fazla çöp atıyorlar. Yani etrafi kirletiyorlar. Bu da çevre sorunlarına sebep oluyor. Yani ormanlarda falan yangın çıkartıyorlar. Hayvanlar ölüyor.” şeklindeki ifadeleri ile sosyal bilgiler dersinde çevreye verilen zararları öğrendiğini belirtmiştir. Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde çevre ve çevre sorunlarının farklı boyutlarıyla ilgili bilgileri edindikleri şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Doğal Kaynaklar ve Kaynakların Bilinçsiz Kullanılması Konusunda Öğrendikleri

Öğrenciler sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların israf edildiğini ve doğal kaynakların korunması gerektiğini öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların israf edildiğini öğrendiğini ifade eden Nuray görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Buna daha çok suyu örnek verebilirim. Çünkü su herkesin yaşam kaynağı, bütün canlıların sadece bizim değil ve suyu sanki umursamıyoruz. Zaten bitecek. Bitmez su, niye bitsin diye bir anlayış var. Ama su da sınırlı. Herkes böyle israf ederse su bir gün bitebilir ve bununla ilgili belgeseller de vardı. İzlediklerinde daha bilinçli olacaklarını düşünüyorum.

Bir diğer katılımcı olan Gonca da görüşlerini “Bunun hakkında da çok israf edildiğini öğrendik. Çünkü doğal kaynaklarımızı çok harcıyoruz. Gereksiz ve önemsiz bir şekilde harcıyoruz. Çok geliştirilmeli bunlar.” şeklinde açıklayarak sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların israf edildiğini öğrendiğini belirtmiştir. Sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların korunması gerektiğini öğrendiğini ifade eden Elif görüşlerini “Mesela dişlerimizi fırçalarken suyu kapamalıyız. Dediğim gibi toplu taşıma kullanmalıyız daha çok hava kirliliği olmaması için. Ağaçları kesmemeliyiz.” şeklinde ortaya koymuştur. Benzer şekilde Emir de görüşlerini “Doğal kaynaklarımızı iyi kullanmalıyız. Tasarruflu kullanmalıyız.” şeklinde açıklayarak sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların korunması gerektiğini öğrendiğini dile getirmiştir. Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların önemiyle ilgili bilgileri edindikleri şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Gelecek Nesillerin İhtiyaçlarını Dikkate Alma ile İlgili Yapılmasını İstedikleri Etkinlikler

Öğrenciler sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili geziler düzenlenmesini, sunumlar yapılmasını, projeler üretilmesini, sloganlar hazırlanmasını ve oyunlar oynanmasını istemektedirler.

Sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili sunum yapılmasını ve slogan hazırlanmasını istediğini belirten Elif görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: “Mesela bir tane sunum falan yapabilir öğrenciler. Başka slogan hazırlayabilirler mesela.” Sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili projeler üretilmesini isteyen Özge görüşleri şu şekilde belirtmiştir: “Ortaya yeni projeler atılması gerekiyor. Birinin artık bunu durdurması gerekiyor. Çünkü çok fazla israf var günümüzde. Bunları engelleyebiliriz daha fazla gecikmeden zaman.” Benzer şekilde Nuray da “Gelecek nesiller için çeşitli projeler yapılabilir.” ifadeleri ile sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili projeler üretilmesini istediğini belirtmiştir. Sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili geziler düzenlenmesini isteyen Mahmut görüşlerini “Bu çevre kirliliği olan yerlere geziler düzenlenebilir ve böylece nasıl göründüğünü öğrenebiliriz.” şeklinde dile getirmiştir. Sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili oyunlar oynanmasını isteyen Emir görüşlerini şu şekilde açıklamıştır: “Bir şey yapmalıyız bence bir oyun sene 2060-2070 yılında böyle atıyorum ağzımızda maske, hiç ağaç kalmamış, her yer çöp dolmuş, böyle hava da aşırı sıcak evde kalmışız yerlere adım atamıyoruz. Öyle bir oyun gibi bir şey yapmalıyız.” Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçları ile ilgili insanlarda farkındalık uyandırabilecek etkinlikler yapılmasını istedikleri şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin Kaynakların Tasarruflu Kullanılmamasının Gelecekte Ortaya Çıkartabileceği Problemler ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Öğrencilerin kaynakların tasarruflu kullanılmamasının gelecekte ortaya çıkartabileceği problemler ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12

Öğrencilerin Kaynakların Tasarruflu Kullanılmamasının Gelecekte Ortaya Çıkartabileceği Problemler ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte doğal afetlerin daha sık ortaya çıkmasına neden olur.	315	56.7	179	32.2	35	6.3	18	3.2	9	1.6	4.39
Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte doğal kaynakların tükenmesine sebep olur.	372	66.9	151	27.2	15	2.7	12	2.2	6	1.1	4.57
Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte can kayıplarının artmasına sebep olur.	254	45.7	194	34.9	80	14.4	23	4.1	5	0.9	4.2
Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte çevre kirliliğinin artmasına sebep olur.	350	62.9	153	27.5	28	5	10	1.8	15	2.7	4.46

Tablo 12'den anlaşılacağı üzere öğrenciler, Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte doğal afetlerin daha sık ortaya çıkmasına neden olur (%56.7), Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte doğal kaynakların tükenmesine sebep olur (%66.9), Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte can kayıplarının artmasına sebep olur (%45.7) ve Kaynakların tasarruflu kullanılmaması gelecekte çevre kirliliğinin artmasına sebep olur (%62.9) maddelerine tamamen katılıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin çoğunun kaynakların tasarruflu kullanılmamasının sonucunda önemli problemlerle karşılaşılabilceğini düşündükleri şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin Gelecek Nesillerin İhtiyaçlarını Dikkate Alma Konusundaki Düşünceleri ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Öğrencilerin gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma konusundaki düşünceleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 13

Öğrencilerin Gelecek Nesillerin İhtiyaçlarını Dikkate Alma Konusundaki Düşünceleri ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Gelecek nesillerin doğal kaynaklara ilişkin ihtiyaçları dikkate alınmıyor.	291	52.3	182	32.7	67	12.1	12	2.2	4	0.7	4.34
Gelecek nesillerin ihtiyaçları için doğal kaynakların bilinçli kullanılması gerekir.	370	66.5	159	28.6	23	4.1	3	0.5	1	0.2	4.61

Tablo 13 Devam ediyor

Gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınması önemlidir.	359	64.6	166	29.9	24	4.3	4	0.7	3	0.5	4.57
Gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanması için önlemler alınması gerekir.	346	62.2	182	32.7	18	3.2	8	1.4	2	0.4	4.55

Tablo 13'e göre öğrenciler, Gelecek nesillerin doğal kaynaklara ilişkin ihtiyaçları dikkate alınmıyor (%52.3), Gelecek nesillerin ihtiyaçları için doğal kaynakların bilinçli kullanılması gerekir (%66.5), Gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınması önemlidir (%64.6) ve Gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanması için önlemler alınması gerekir (%62.2) maddelerine tamamen katılıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin çoğunun gelecek nesillerin ihtiyaçlarının önemini kabul ettikleri şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Haklar Konusunda Öğrendikleri ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde haklar konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 14'te gösterilmiştir.

Tablo 14

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Haklar Konusunda Öğrendikleri ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sosyal bilgiler dersinde insan haklarını öğrendim.	332	59.7	183	32.9	22	4	14	2.5	5	0.9	4.48
Sosyal bilgiler dersinde çocuk haklarını öğrendim.	331	59.5	177	31.8	30	5.4	11	2	7	1.3	4.46
Sosyal bilgiler dersinde tüketici haklarını öğrendim.	340	61.2	184	33.1	18	3.2	9	1.6	5	0.9	4.52
Sosyal bilgiler dersinde hakların önemini öğrendim.	355	63.8	173	31.1	12	2.2	11	2	5	0.9	4.55
Sosyal bilgiler dersinde hakların kullanımını öğrendim.	342	61.5	180	32.4	20	3.6	9	1.6	5	0.9	4.52
Sosyal bilgiler dersinde başkalarının haklarına saygılı olmak gerektiğini öğrendim.	369	66.4	154	27.7	21	3.8	6	1.1	6	1.1	4.57
Sosyal bilgiler dersinde diğer canlıların hakları olduğunu öğrendim.	367	66	156	28.1	23	4.1	5	0.9	5	0.9	4.57

Tablo 14 incelendiğinde öğrencilerin, Sosyal bilgiler dersinde insan haklarını öğrendim (%59.7), Sosyal bilgiler dersinde çocuk haklarını öğrendim (%59.5), Sosyal bilgiler dersinde tüketici haklarını öğrendim (%61.2), Sosyal bilgiler dersinde hakların önemini öğrendim (%63.8), Sosyal bilgiler dersinde hakların kullanımını öğrendim (%61.5), Sosyal bilgiler dersinde başkalarının haklarına saygılı olmak gerektiğini öğrendim (%66.4) ve Sosyal bilgiler dersinde diğer canlıların hakları olduğunu öğrendim (%66) maddelerine tamamen katılıyorum şeklinde görüş belirttikleri görülmektedir. Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin çoğunun haklar konusunda bilgi sahibi oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Özgürlükler Konusunda Öğrendikleri ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde özgürlükler konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 15'te gösterilmiştir.

Tablo 15

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Özgürlükler Konusunda Öğrendikleri ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün önemini öğrendim.	362	65.1	161	29	17	3.1	7	1.3	9	1.6	4.55
Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün sınırı olduğunu öğrendim.	319	57.4	154	27.7	47	8.5	13	2.3	23	4.1	4.32
Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün çeşitlerini öğrendim.	329	59.2	159	28.6	39	7	20	3.6	9	1.6	4.4

Tablo 15'e göre öğrenciler, Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün önemini öğrendim (%65.1), Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün sınırı olduğunu öğrendim (%57.4) ve Sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün çeşitlerini öğrendim (%59.2) maddelerine tamamen katılıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin çoğunun özgürlük konusunda bilgi sahibi oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Bireysel Farklılıklar ve Farklılıklara Saygı Konusunda Öğrendikleri ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde bireysel farklılıklar ve farklılıklara saygı konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 16'da gösterilmiştir.

Tablo 16

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Bireysel Farklılıklar ve Farklılıklara Saygı Konusunda Öğrendikleri ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sosyal bilgiler dersinde farklılıklara saygı duymayı öğrendim.	384	69.1	135	24.3	24	4.3	9	1.6	4	0.7	4.59
Sosyal bilgiler dersinde insanların farklı özellikleri olduğunu öğrendim.	380	68.3	139	25	22	4	13	2.3	2	0.4	4.59
Sosyal bilgiler dersinde bütün insanların eşit olduğunu öğrendim.	387	69.6	124	22.3	23	4.1	12	2.2	10	1.8	4.56
Sosyal bilgiler dersinde empati kurmayı öğrendim.	357	64.2	146	26.3	24	4.3	14	2.5	15	2.7	4.47

Tablo 16'dan anlaşılacağı üzere öğrenciler, Sosyal bilgiler dersinde farklılıklara saygı duymayı öğrendim (%69.1), Sosyal bilgiler dersinde insanların farklı özellikleri olduğunu öğrendim (%68.3), Sosyal bilgiler dersinde bütün insanların eşit olduğunu öğrendim (%69.6) ve Sosyal bilgiler

dersinde empati kurmayı öğrendim (%64.2) maddelerine tamamen katılıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin çoğunun bireysel farklılıklar ve farklılıklara saygı konusunu çeşitli yönleriyle edindikleri şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Çevre ve Çevre Sorunları Konusunda Öğrendikleri ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde çevre ve çevre sorunları konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 17’de gösterilmiştir.

Tablo 17

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Çevre ve Çevre Sorunları Konusunda Öğrendikleri ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sosyal bilgiler dersinde çevrenin korunması gerektiğini öğrendim.	392	70.5	131	23.6	16	2.9	11	2	6	1.1	4.6
Sosyal bilgiler dersinde kirlilik türlerini öğrendim.	321	57.7	150	27	51	9.2	23	4.1	11	2	4.34
Sosyal bilgiler dersinde çevreye verilen zararları öğrendim.	344	61.9	158	28.4	30	5.4	11	2	13	2.3	4.46

Tablo 17’ye göre öğrenciler, Sosyal bilgiler dersinde çevrenin korunması gerektiğini öğrendim (%70.5), Sosyal bilgiler dersinde kirlilik türlerini öğrendim (%57.7) ve Sosyal bilgiler dersinde çevreye verilen zararları öğrendim (%61.9) maddelerine tamamen katılıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin çoğunun çevre ve çevre sorunlarıyla ilgili gerekli bilgi ve duyarlılığı kazandıkları şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Doğal Kaynaklar ve Kaynakların Bilinçsiz Kullanılması Konusunda Öğrendikleri ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde doğal kaynaklar ve kaynakların bilinçsiz kullanılması konusunda öğrendikleri ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 18’de gösterilmiştir.

Tablo 18

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Doğal Kaynaklar ve Kaynakların Bilinçsiz Kullanılması Konusunda Öğrendikleri ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların israf edildiğini öğrendim.	358	64.4	151	27.2	27	4.9	12	2.2	8	1.4	4.51
Sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların korunması gerektiğini öğrendim.	374	67.3	146	26.3	15	2.7	17	3.1	4	0.7	4.56

Tablo 18 analiz edildiğinde öğrencilerin, Sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların israf edildiğini öğrendim (%64.4) ve Sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların korunması gerektiğini öğrendim (%67.3) maddelerine tamamen katılıyorum şeklinde görüş belirttikleri görülmektedir. Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin çoğunun doğal kaynakların önemi hakkında duyarlılık kazandıkları şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Gelecek Nesillerin İhtiyaçlarını Dikkate Alma ile İlgili Yapılmasını İstedikleri Etkinlikler ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili yapılmasını istedikleri etkinlikler ile ilgili ankete verdikleri cevaplar Tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 19

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Gelecek Nesillerin İhtiyaçlarını Dikkate Alma ile İlgili Yapılmasını İstedikleri Etkinlikler ile İlgili Ankete Verdikleri Cevaplar

Maddeler	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili etkinlikler (gezi, sunum, proje, slogan, oyun vb.) yapılmasını isterim.	343	61.7	153	27.5	38	6.8	13	2.3	9	1.6	4.45

Tablo 19’a göre öğrenciler, Sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili etkinlikler (gezi, sunum, proje, slogan, oyun vb.) yapılmasını isterim (%61.7) maddesine tamamen katılıyorum şeklinde görüş belirtmişlerdir. Araştırmanın bu bulgusu öğrencilerin çoğunun gelecek nesillerin ihtiyaçlarına yönelik insanlarda ilgi uyandırabilecek etkinler yapılmasını istedikleri şeklinde yorumlanabilir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayı, kalkınmanın sürekli olması, yenilik, kaynakların bilinçli kullanılması, ekonomik faaliyetler, geleceğe yönelik çalışmalar, refah seviyesinin artırılması ve üretim faaliyetleri olarak tanımladıkları sonucuna ulaşmışlardır. Anketten elde edilen sonuçlar da bu sonucu destekler niteliktedir: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sürdürülebilir kalkınma ile ilgili, kalkınmanın sürekli olmasıdır, yenilikleri içerir, kaynakların bilinçli kullanılmasıdır, geleceğe yönelik çalışmaları içerir ve refah seviyesinin artmasıdır, tanımlarına tamamen katıldıkları, ekonomik faaliyetlerle ilgilidir ve üretim faaliyetleriyle ilgilidir, tanımlarına ise katıldıkları sonucuna ulaşmışlardır. Araştırmanın bu sonucuna benzer olarak, Bulut ve Çakmak (2018) da yaptıkları araştırma sonucunda farklı bölümlerde görev yapan akademisyenlerin sürdürülebilir kalkınmayı, doğal kaynakları bilinçli kullanma, gelecek nesillere daha iyi bir dünya bırakma, dezavantajlı kesimlerin daha mutlu ve onurlu bir hayat sürmelerine imkân tanıma, yoksullukla mücadele, cinsiyet ayrımıyla mücadele olarak tanımladıkları sonucuna ulaşmışlardır. Acar (2021) da yaptığı araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramını doğal kaynakları koruyarak bu kaynakların etkili bir şekilde bir sonraki nesile devamının sağlanabilmesi, geleceğe yönelik alternatif çözüm önerileri geliştirilebilmesi, insanların çevreye verdikleri zararın en aza indirilmesi ve yaşamın her anının güzelleştirilmesi olarak tanımladıkları sonucuna ulaşmışlardır. Tekin (2021) de gerçekleştirdiği araştırma sonucunda öğretmenlerin yarıdan fazlasının sürdürülebilir kalkınmayı “gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanması ve olanaklarını tehlikeye sokmadan günümüzün ihtiyaçlarını karşılayan bir kalkınma şekli” olarak algıladıklarını ortaya koymuştur. Ancak Selvi vd., (2018) ise yaptıkları araştırma sonucunda farklı bölümlerde öğrenim gören öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmanın ne olduğuna ve önemine ilişkin yeterli kadar bilgi sahibi olmadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Araştırma sonucu dikkate alındığında sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir

kalkınmayı doğru tanımlamaları, sürdürülebilir kalkınma ile ilgili yeterince bilgi sahibi olmalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersinin işlevsel rol üstlendiği, ekonomi bilinci kazandırdığı, farklı bakış açısı kazandırdığı ve meraklarını artırdığı görüşünde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Uygulanan anket sonuçları da sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada sosyal bilgiler dersi önemli bir rol oynar, sosyal bilgiler dersi öğrencilere ekonomi bilinci kazandırır ve sosyal bilgiler dersi öğrencilere karşılaştıkları sorunlara farklı açılardan bakabilmeyi kazandırır, görüşlerine tamamen katıldıklarını, sosyal bilgiler dersi sürdürülebilir kalkınmaya yönelik öğrencilerin merakını artırır görüşüne ise katıldıklarını ortaya koymaktadır. Dinç ve Acun (2017) ise gerçekleştirdikleri araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunun 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan ekonomi ve sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konu ve kazanımların öğrencileri gerçek hayata hazırlayamadığını düşündüklerini, aynı zamanda öğrencileri gerçek hayata hazırlayabildiğini düşünen öğretmenlerin de olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde Altınok (2021) da sosyal bilgiler ders içeriğinin çevre bilinci kazandırmada yetersiz olduğunu düşünen öğretmenlerin sayısının, yeterli olduğunu düşünen öğretmenlerin sayısından daha fazla olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma sonucu göz önüne alındığında sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersini sürdürülebilir kalkınma açısından oldukça önemli görmeleri dersin içeriği ile sürdürülebilir kalkınmanın içeriğinin birbirini destekler nitelikte olmasından kaynaklanabilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük bir kısmının sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yeterince yer almadığı, küçük bir kısmının ise yeterince yer aldığı görüşünde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Anketten elde edilen sonuçlar da sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sürdürülebilir kalkınmanın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yeterince yer aldığı konusunda kararsız olduklarını göstermektedir. Araştırmanın bu sonucuna benzer olarak, Yalçinkaya (2013) da yaptığı araştırma sonucunda 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın sürdürülebilir kalkınma için eğitim açısından geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Bunun dışında Yusuf vd., (2015) de yaptıkları araştırma sonucunda üst temel sosyal bilgiler öğretim programının içeriğinin sürdürülebilir kalkınma için yeterli olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Yine Dinç ve Acun (2017) da gerçekleştirdikleri araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunun 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konu ve kazanımların diğer konu ve kazanımlarla bağlantılarının yetersiz olduğunu, konuların birbirinden kopuk olduğunu ve konular arasında bir süreklilik olmadığını düşündüklerini ortaya koymuşlardır. Bununla birlikte konuların birbiriyle bağlantılı olduğunu düşünen öğretmenlerin olduğunu da ortaya koymuşlardır. Ancak Kaya ve Tomal (2011) yaptıkları araştırma sonucunda 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın, sürdürülebilir kalkınma eğitimine hizmet edecek nitelikte olduğu, bununla beraber programın bu konuda eksik taraflarının da olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Araştırma sonucundan hareketle sosyal bilgiler öğretmenlerinin 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda sürdürülebilir kalkınmanın yeterince yer alması konusunda kararsız olmaları programda sürdürülebilir kalkınma kavramına yer verilmemesinden kaynaklanabilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayı 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki öğrenme alanları ile ilişkilendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Anket sonuçları da sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sürdürülebilir kalkınma 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilebilir, görüşüne katıldıklarını ortaya koymaktadır. Araştırmanın bu sonucuna benzer olarak, Bulut ve Çakmak (2018) da yaptıkları araştırma sonucunda 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki "İnsanlar, Yerler ve Çevreler", "Bilim, Teknoloji ve Toplum", "Üretim, Dağıtım ve Tüketim", "Etkin Vatandaşlık", ve "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanlarının sürdürülebilir kalkınmaya hizmet edecek olan öğrenme alanları olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Araştırma sonucu dikkate alındığında sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayı programdaki öğrenme alanları ile ilişkilendirmeleri sürdürülebilir kalkınmanın farklı boyutlarının olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğrencilere 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki beceri ve değerleri kazandırabileceği görüşünde

oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Uygulanan anket sonuçları da sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konular öğrencilerin 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki beceri ve değerleri kazanmalarına katkı sağlar, görüşüne katıldıklarını ortaya koymaktadır. Ernst ve Monroe (2004) tarafından ulaşılan çevre temelli eğitimin ortaöğretim öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucu araştırma sonucunu destekler niteliktedir. Mengi Us (2019) da sürdürülebilir gelişme için çevre eğitiminin ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme becerisini geliştirdiğini ortaya koymuştur. Araştırma sonucundan hareketle sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konuların öğrencilere programdaki beceri ve değerleri kazandırabileceğini düşünmeleri sürdürülebilir kalkınmanın geniş bir içeriğe sahip olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük bir kısmının sosyal bilgiler ders kitabını öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırmada yetersiz gördüğü, küçük bir kısmının ise yeterli gördüğü sonucuna ulaşılmıştır. Anket sonuçlarına göre de sosyal bilgiler öğretmenleri, sosyal bilgiler ders kitabını öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi kazandırması bakımından yeterli olma konusunda, kararsızdılar. Araştırmanın bu sonucunu destekler nitelikte Özdemir ve Gökçe (2019) de sosyal bilgiler ders kitabında çevre eğitimi ile ilgili metin, görsel ve etkinliklerin çoğunlukla yüzeysel olarak ele alındığını ve bilgi boyutunda olduğunu, eylem odaklı içerik ve etkinliklerin ihmal edildiğini ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde Altınok (2021) da sosyal bilgiler ders kitaplarının konu olarak çok fazla çevre vurgusu yapmasına karşın yeterince bilgi ve beceri kazandırmadığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonucu göz önüne alındığında sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitabını öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırması bakımından yeterli bulma konusunda kararsız olmaları ders kitabında sürdürülebilir kalkınma kavramının yer almamasından kaynaklanmış olabilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik yapılandırıcılık anlayışına dayalı etkinlikler düzenledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Anketten elde edilen sonuçlar ise sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik yapılandırıcılık anlayışına dayalı etkinlikleri bazen gerçekleştirdiklerini ortaya koymaktadır. Çavuş, Umdü Topsakal ve Öztuna Kaplan (2013) tarafından ulaşılan fen ve teknoloji öğretmenlerinin çevre bilinci kazandırmaya yönelik en çok pano hazırlama ve gezi etkinliklerini kullandıkları, bununla birlikte araştırma, resimleme ve günlük tutma etkinliklerinden de yararlandıkları sonucu araştırma sonucunu destekler niteliktedir. Araştırma sonucundan hareketle sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulara yönelik yapılandırıcılık anlayışına dayalı etkinlikleri bazen düzenlemeleri öğretmenlerin geleneksel yöntemlerden vazgeçmek istememelerinden kaynaklanmış olabilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde büyük grupla öğretim yöntemleri, eğlendirici ve eğitici yöntemler, grupla öğretim teknikleri ve sınıf dışı öğretim tekniklerini kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Anket sonuçları dikkate alındığında da sosyal bilgiler öğretmenleri sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde büyük grupla öğretim yöntemlerini (düz anlatım, soru cevap, tartışma vb.) genellikle, eğlendirici ve eğitici yöntemleri (drama vb.), grupla öğretim tekniklerini (beyin fırtınası, altı şapkalı düşünme, gösteri vb.) ve sınıf dışı öğretim tekniklerini (gezi vb.) ise bazen kullandıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmanın bu sonucuna benzer olarak, Aydoğan (2010) da yaptığı araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma konusuyla ilgili kazanımların öğretiminde daha çok büyük grupla öğretim yöntemlerinden olan soru-cevap ve tartışma yöntemlerini kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Bunun yanında sosyal bilgiler öğretmenlerinin eğlendirici ve eğitici yöntemlerden olan drama yöntemini, sınıf dışı öğretim tekniklerinden olan gezi-gözlem tekniğini ve proje yöntemini kullandıkları sonucuna da ulaşmıştır. Bununla birlikte Dinç ve Acun (2017) tarafından ulaşılan, sosyal bilgiler öğretmenlerinin ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konuların öğretiminde genel olarak drama/rol oynama, soru cevap, düz anlatım, analogi ve gezi-gözlem gibi yöntemlerden yararlandıkları sonucu da araştırma sonucunu destekler niteliktedir. Yine Tekin (2021) de gerçekleştirdiği araştırma sonucunda, öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınma için eğitime yönelik olarak büyük oranda düz anlatım, örnek olay ve beyin fırtınası yöntem ve tekniklerini kullandıklarını ortaya koymuştur. Araştırma sonucu bağlamında sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde

büyük grupla öğretim yöntemlerini genellikle kullanmaları bu öğretim yöntemlerinin kolay uygulanabilir olmasından, eğlendirici ve eğitici yöntemleri, grupla öğretim tekniklerini ve sınıf dışı öğretim tekniklerini bazen kullanmaları ise bu yöntem ve tekniklerin daha zor uygulanabilir olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde basılı materyaller, görsel materyaller, görsel-işitsel materyaller ve interaktif kaynaklar kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Uygulanan anket sonuçlarında da sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde basılı materyalleri (ders kitabı, yardımcı kaynaklar vb.), görsel materyalleri, görsel-işitsel materyalleri ve interaktif kaynakları genellikle kullandıkları belirlenmiştir. Araştırmanın bu sonucuna paralel olarak, Aydoğan (2010) da yaptığı araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili kazanımların öğretiminde daha çok basılı materyallerden biri olan ders kitaplarını kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Dinç ve Acun (2017) da benzer olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin ekonomi ve sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde yoğun olarak gazete, televizyon haberleri ve internetten alınan alıntılar, slayt, akıllı tahta, harita, EBA ve diğer eğitim siteleri ve sunumları içeren görseller, videolar, ders kitabı ve film gibi materyalleri kullandıklarını ortaya koymuşlardır. Araştırma sonucu dikkate alındığında sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğretiminde basılı materyalleri, görsel materyalleri, görsel-işitsel materyalleri ve interaktif kaynakları genellikle kullanmaları bu kaynaklara ulaşımın kolay olmasından ve konuları somutlaştırmak istemelerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde geleneksel ve tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Anketten elde edilen sonuçlar da sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde geleneksel ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını genellikle, tamamlayıcı (alternatif) ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını ise bazen kullandıklarını göstermektedir. Araştırma sonucu ile paralel olarak Ekem (2019) sosyal bilgiler öğretmenlerinin tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme araçlarını kullanmalarının yanında daha çok geleneksel ölçme ve değerlendirme araçlarını kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Develioğlu (2021) tarafından ulaşılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme araçlarını olumlu bulmalarına karşın daha çok geleneksel ölçme ve değerlendirme araçlarını kullanma yöneliminde oldukları sonucu da araştırma sonucunu destekler niteliktedir. Adanalı ve Doğanay (2010) da 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun değerlendirme araçları olarak çoktan seçmeli testleri, eşleştirmeli ve kısa cevaplı soruları ve yazılı yoklamaları tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Araştırma sonucu kapsamında sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların değerlendirilmesinde geleneksel ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını genellikle kullanmaları bu teknik ya da araçları uygulamaya alışkın olmalarından, tamamlayıcı (alternatif) ölçme ve değerlendirme teknikleri ve araçlarını bazen kullanmaları ise bu teknik ya da araçların zaman alıcı olmalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin kaynakların tasarruflu kullanılmasının gelecekte doğal afetler, doğal kaynakların tükenmesi, can kaybı ve çevre kirliliği problemlerini ortaya çıkartabileceği görüşünde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anketten elde edilen sonuçlar da bu sonucu destekler niteliktedir: Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin, kaynakların tasarruflu kullanılmasının gelecekte doğal afetlerin daha sık ortaya çıkmasına, doğal kaynakların tükenmesine, can kayıplarının artmasına ve çevre kirliliğinin artmasına sebep olur, görüşlerine tamamen katıldıkları belirlenmiştir. Yaşaroğlu (2012) tarafından ulaşılan ilköğretim öğrencilerinin su tasarrufu konusunda duyarlı oldukları sonucu araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir. Uyanık (2017) da ilköğrencilerinin çevre kirliliğine neden olan en önemli faktörün insan olduğunu belirttikleri sonucunu ortaya koymuştur. Araştırmanın sonucu dikkate alındığında öğrencilerin kaynakların tasarruflu kullanılmasının gelecekte doğal afetlerin daha sık ortaya çıkmasına, doğal kaynakların tükenmesine, can kayıplarının artmasına ve çevre kirliliğinin artmasına sebep olur görüşleri bu problemlerin günümüzde sık sık yaşanmasından kaynaklanmış olabilir.

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma konusunda ihtiyaçların dikkate alınmadığı, doğal kaynakların bilinçli kullanılması gerektiği, ihtiyaçların dikkate

alınmasının önemli olduğu ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanması için önlemler alınması gerektiğine dair düşüncelerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin bir kısmının gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alındığına dair düşüncelerinin olduğu sonucuna da ulaşılmıştır. Anketten elde edilen sonuçlar da ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin, gelecek nesillerin doğal kaynaklara ilişkin ihtiyaçları dikkate alınmıyor, gelecek nesillerin ihtiyaçları için doğal kaynakların bilinçli kullanılması gerekir, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınması önemlidir ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanması için önlemler alınması gerekir, görüşlerine tamamen katıldıklarını göstermektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alması bağlamında araştırmanın bu sonucuna benzer olarak Aytaç (2016) da yaptığı araştırma sonucunda ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınma kavramını doğru tanımladıkları ve sürdürülebilir kalkınmanın boyutlarıyla ilgili bilgi sahibi oldukları sonucuna ulaşmıştır. Demir ve Atasoy (2021) da yaptıkları araştırma sonucunda ortaokul yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmayı daha çok doğal dengeyi korumak, çevreye zarar vermemek, atıkları geri dönüştürmek ve ülkeyi kalkındırmak şeklinde tanımladıkları sonucuna ulaşmışlardır. Kanmaz (2019) da benzer olarak ortaokul yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumlarının yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aynı şekilde Olayinka (2020) da yaptığı araştırma sonucunda ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınma kavramına ilişkin bilgi, tutum ve uygulamalarının yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırmanın bu sonucunu desteklemeyen araştırma sonuçları da bulunmaktadır. Yuan, Yu ve Wu (2021) ortaöğretim öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınma hedefleri hakkında sınırlı bir anlayışa sahip olduklarını ortaya koymuşlardır. Demir ve Atasoy (2021) da yaptıkları araştırma sonucunda ortaokul yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutu hakkında bilgi sahibi oldukları, sosyal ve ekonomik boyutuyla ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Bununla birlikte Akgül (2020) ise yaptığı araştırma sonucunda ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik ürettikleri metaforların daha çok toplum kategorisi ile ilgili olduğunu belirlemiştir. Araştırma sonucu bağlamında öğrencilerin gelecek nesillerin ihtiyaçları ile ilgili görüşleri günümüz insanların bilinçsiz davranışlarından kaynaklandığı söylenebilir.

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde haklar konusunda insan hakları, çocuk hakları, tüketici hakları, hakların önemli olduğu, hakların kullanımı, başkalarının haklarına saygı duyulması gerektiği ve diğer canlıların hakları olduğunu öğrendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Uygulanan anket sonuçlarına göre de ortaokul sekizinci sınıf öğrencileri, sosyal bilgiler dersinde insan haklarını, çocuk haklarını, tüketici haklarını, hakların önemini, hakların kullanımını, başkalarının haklarına saygılı olmak gerektiğini ve diğer canlıların hakları olduğunu öğrendim, görüşlerine tamamen katılmaktadırlar. Ersoy (2011) tarafından ulaşılan ilköğretim öğrencilerinin haklarını hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve Türkçe gibi derslerde ve çocuk hakları kulübünde öğrendikleri sonucu araştırma sonucu ile örtüşmektedir. Bağlı (2013) da ortaokul öğrencilerinin insan haklarıyla ilgili bazı bilgilere sahip oldukları ve dünyadaki ve Türkiye'deki insan hakları sorunlarının farkında oldukları sonucuna ulaşmıştır. Ejieh ve Akinola (2009) tarafından ulaşılan, ilköğretim öğrencilerinin çocuk olarak haklarına ilişkin farkındalıklarının çok sınırlı olduğu ve öğrencilerin çoğunun haklarını kullanmak istemedikleri sonucu ise araştırmanın sonucunu desteklemektedir. Araştırma sonucundan hareketle öğrencilerin haklar konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşleri sosyal bilgiler dersinin içeriğinde haklar ile ilgili konuların yer almasından kaynaklanmış olabilir.

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde özgürlükler konusunda özgürlüğün önemli olduğu, özgürlüğün sınırı olduğu ve özgürlüğün çeşitlerini öğrendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Anketten elde edilen sonuçlara göre de ortaokul sekizinci sınıf öğrencileri, sosyal bilgiler dersinde özgürlüğün önemini, özgürlüğün sınırı olduğunu ve özgürlüğün çeşitlerini öğrendim, görüşlerine tamamen katılmaktadırlar. Araştırma sonucuna paralel olarak Yavaş (2021) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonucunda ortaokul öğrencilerinin özgürlük kavramına ilişkin bilişsel düzeylerinin yüksek olduğu ve özgürlük kavramını önemli olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Şahin (2020) de gerçekleştirdiği araştırma sonucunda ortaokul öğrencilerinden bir kısmının temel hak ve özgürlükleri kuralsızlık olarak algıladığı, bir kısmının ise yasakçı bir anlayışa sahip olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma sonucu göz önüne alındığında öğrencilerin özgürlükler konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşleri sosyal bilgiler dersinin içeriğinde özgürlükler ile ilgili bilgilerin yer almasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde bireysel farklılıklar ve farklılıklara saygı konusunda farklılıklara saygı duyulması gerektiği, insanların farklı özelliklerinin olabileceği, eşitlik ve empatiyi öğrendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Anket sonuçları göz önüne alındığında da ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin, sosyal bilgiler dersinde farklılıklara saygı duymayı, insanların farklı özellikleri olduğunu, bütün insanların eşit olduğunu ve empati kurmayı öğrendim, görüşlerine tamamen katıldıkları görülmektedir. Gömleksiz ve Cüro (2011) tarafından ulaşılan 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinde diğer insanların duygu ve düşüncelerine karşı saygılı olmayı sağladığı sonucu araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir. Görmez (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonucunda da ortaokul öğrencilerinin çevrelerinde kendilerinden farklı düşünen insanlara karşı anlayışlı ve hoşgörülü davranılması gerektiğini düşündükleri sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Köç ve Duygu (2018) da ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin farklılıklara saygı düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Lee, Lee ve Kim (2018) de gerçekleştirdikleri araştırma sonucunda sosyal bilgiler dersinde empati temelli öğretimin ortaokul öğrencilerinin empatileri üzerinde olumlu etkilere sahip olduğunu ortaya koymuşlardır. Araştırma sonucu dikkate alındığında öğrencilerin bireysel farklılıklar ve farklılıklara saygı konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşleri sosyal bilgiler dersinin içeriğinde bireysel farklılıklar ve farklılıklara saygı ile ilgili kazanımların yer almasından kaynaklandığı söylenebilir.

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde çevre ve çevre sorunları konusunda çevrenin korunması gerektiği, kirlilik türleri ve çevreye verilen zararları öğrendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Anketten elde edilen sonuçlar da ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin, sosyal bilgiler dersinde çevrenin korunması gerektiğini, kirlilik türlerini ve çevreye verilen zararları öğrendim, görüşlerine tamamen katıldıklarını ortaya koymaktadır. Araştırma sonucuna paralel olarak Hassan, Noordin ve Sulaiman (2010) da gerçekleştirdikleri araştırma sonucunda ortaokul öğrencilerinin çevre bilinci düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Howe, Kahn ve Friedman (1996) tarafından ulaşılan ortaokul öğrencilerinin çeşitli çevre sorunlarının farkında oldukları sonucu da araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir. Duran (2019) da ilkökull öğrencilerinin çoğunluğunun çevreyi korumak için çevreye zarar verilmemesi ve çöplerin çevreye atılmaması gerektiğini belirttiklerini ortaya koymuştur. Araştırma sonucu bağlamında öğrencilerin çevre ve çevre sorunları konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşleri sosyal bilgiler dersinin içeriğinde çevre ve çevre sorunları ile ilgili konuların yer almasından kaynaklanmış olabilir.

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde doğal kaynaklar ve kaynakların bilinçsiz kullanılması konusunda doğal kaynakların israf edildiği ve doğal kaynakların korunması gerektiğini öğrendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Uygulanan anket sonuçlarına göre de ortaokul sekizinci sınıf öğrencileri, sosyal bilgiler dersinde doğal kaynakların israf edildiğini ve doğal kaynakların korunması gerektiğini öğrendim, görüşlerine tamamen katılmaktadırlar. Duran (2019) tarafından ulaşılan ilkökull öğrencilerinin kaynakları korumak için tasarruf edilmesi, doğal kaynaklara zarar verilmemesi ve uyarılarda bulunulması gerektiğini belirttikleri sonucu araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir. Zerinou vd., (2020) de ilköğretim öğrencilerinin çoğunluğunun dünyadaki doğal kaynakların sınırlı olduğunu, bu nedenle rezervlerin tükenmesini mümkün olduğunca geciktirmek için doğal kaynakları yönetmenin önemini kabul ettikleri sonucunu ortaya koymuşlardır. Araştırma sonucundan hareketle öğrencilerin doğal kaynaklar ve kaynakların bilinçsiz kullanılması konusunda öğrendikleri ile ilgili görüşleri sosyal bilgiler dersinin içeriğinde doğal kaynaklar ve kaynakların bilinçsiz kullanılması ile ilgili kazanımların yer almasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili geziler düzenlenmesi, sunumlar yapılması, projeler üretilmesi, slogan üretilmesi ve oyunlar oynanmasını istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Anketten elde edilen sonuçlar da ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin, sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili etkinlikler (gezi, sunum, proje, slogan, oyun vb.) yapılmasını isterim, görüşlerine tamamen katıldıklarını göstermektedir. Palaz (2017) tarafından ulaşılan ortaokul öğrencilerinin küresel sorunların çözümü için okullarda kampanya, seminer, geziler düzenlenmesini ve afişler bastırılmasını belirttikleri sonucu araştırma sonucunu destekler niteliktedir. Araştırma sonucuna benzer olarak Polat (2021) da proje temelli öğretim uygulamalarının ardından ortaokul öğrencilerinin çevre projelerine

katılımı bir vatandaşlık sorumluluğu olarak algıladıklarını ve insanları proje üretmeleri konusunda yönlendirmek istediklerini ortaya koymuştur. Özel, Aydoğdu ve Güven Yıldırım (2018) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonucunda da doğa kampı destekli gezi-gözlem öğretim yönteminin ortaokul öğrencilerinin çevre sorunlarına yönelik farkındalıkları üzerinde geleneksel öğretim yöntemlerine göre daha etkili bulunmuştur. Karayılan (2017) da oyun temelli ekolojik ayak izi etkinliklerinin ilkökul ve ortaokul öğrencilerinin çevre okuryazarlık düzeylerinde olumlu yönde etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmanın sonucu kapsamında öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma ile ilgili yapılmasını istedikleri etkinlikler gelecek nesillerin ihtiyaçlarını daha fazla dikkate almak ve daha fazla insana duyurmak istemelerinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Araştırma sonuçlarına dayalı olarak uygulamaya yönelik ve araştırmaya yönelik şu öneriler sunulabilir:

- 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda sürdürülebilir kalkınmaya daha fazla yer verilebilir.
- Öğrencilere sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin bilgi ve beceri kazandırması açısından sosyal bilgiler ders kitapları geliştirilebilir.
- 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki beceri ve değerlerin kazandırılmasında sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konulardan yararlanılabilir.
- Sosyal bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuların öğrencilerin 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki beceri ve değerleri kazanmalarına etkisini inceleyen araştırmalar yapılabilir.
- Sosyal bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınmasına ilişkin uygulamalı araştırmalar yapılabilir.

Lisans Bilgileri

e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan eserler Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Copyrights

The works published in e-Kafkas Journal of Educational Research are licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Etik Beyannamesi

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında belirtilen kurallara uyulduğunu ve “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirini gerçekleştirmediğimizi beyan ederiz. Aynı zamanda yazarlar arasında çıkar çatışmasının olmadığını, tüm yazarların çalışmaya katkı sağladığını ve her türlü etik ihlalinde sorumluluğun makale yazarlarına ait olduğunu bildiririz.

Etik Kurul İzin Bilgileri

Etik kurul adı: Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Etik kurul karar tarihi: 30.03.2021

Etik kurul belgesi sayı numarası: 34822

Kaynakça

- Acar, H. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik sürdürülebilir kalkınma eğitimi önerisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Adanalı, K. ve Doğanay, A. (2010). Beşinci sınıf sosyal bilgiler öğretiminin alternatif ölçme-değerlendirme etkinlikleri açısından değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 271-292.
- Akgül, F. A. (2020). *8. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık düzeylerine sosyobilimsel konu destekli fen öğretiminin etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Akhan, N. E. (2015). Sosyal bilgilerde ekonomi konularının öğretimi. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* (4. Baskı) içinde (ss. 165-180). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Aktın, K. (2016). Sosyal bilgiler derslerinde ekonomi konularının öğretimi. D. Dilek (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitimi* içinde (ss. 243-266). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Altınok, G. (2021). *Çevre eğitiminde sıfır atık politikasının sosyal bilgiler dersine yansımaları ve öğretmen görüşlerine göre incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aksaray Üniversitesi, Aksaray.
- Altınörs, A. A. (2012). Sürdürülebilir kalkınma, Rio+20 Zirvesi ve Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 12(44), 21-34.
- Aydoğan, A. (2010). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma konusuyla ilgili kazanımların öğretimine ilişkin görüşleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Aytar, A. (2016). *Disiplinlerarası fen öğretiminin 7. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınma konusundaki gelişimlerine etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Bağlı, M. T. (2013). Ara-disiplin olarak vatandaşlık ve insan hakları eğitimi: İlköğretim öğrencilerinin insan haklarına ilişkin görüşleri. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 298-310.
- Bansal, P. (2002). The corporate challenges of sustainable development. *Academy of Management Executive*, 16(2), 122-131.
- Bilgili, M. Y. (2017). Ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutlarıyla sürdürülebilir kalkınma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(49), 559-569.
- Bozlağan, R. (2004). Sürdürülebilir gelişme kavramı üzerine yapılan tartışmalara bir bakış. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(3-4), 1-19.
- Bulut, B. ve Çakmak, Z. (2018). Sürdürülebilir kalkınma eğitimi ve öğretim programlarına yansımaları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2680-2697.
- Büyüköztürk, Ş. (2005). Anket geliştirme. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 133-151.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (Çev. edt: S. B. Demir). Ankara: Eğiten Kitap.
- Çavuş, R., Umdu Topsakal, Ü. ve Öztuna Kaplan, A. (2013). İnfomal öğrenme ortamlarının çevre bilinci kazandırmasına ilişkin öğretmen görüşleri: Kocaeli bilgievleri örneği. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3(1), 15-26.
- Çengelci, T. (2012). Sosyal bilgiler öğretim programında somut olmayan kültürel mirasın yeri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 185-203.
- Demir, Y. ve Atasoy, E. (2021). Ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik algılarının incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(3), 1688-1702. doi:10.24315/tred.878404
- Demirkaya, H. (2006). Çevre eğitiminin Türkiye'deki coğrafya programları içerisindeki yeri ve çevre eğitimine yönelik yeni yaklaşımlar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 207-222.
- Develioğlu, B. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ölçme ve değerlendirme araçları hakkında görüşleri ve uygulama örnekleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Dinç, E. ve Acun, A. (2017). Sosyal bilgiler dersinde ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konuların öğretiminde güncel olayların kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 29-46.

- Duran, A. (2019). *İlkokul öğrencilerinin çevre ve doğal kaynaklara ilişkin algılarının incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu. (1991). *Ortak Geleceğimiz*. Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını.
- Ejeh, M. U. C and Akinola, O. B. (2009). Children's rights and participation in schools: Exploring the awareness level and views of Nigerian primary school children. *Elementary Education Online*, 8(1), 176-182.
- Ekem, K. B. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kullandıkları ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ernst, J. and Monroe, M. (2004). The effects of environment-based education on students' critical thinking skills and disposition toward critical thinking. *Environmental Education Research*, 10(4), 429-443.
- Ersoy, A. F. (2011). Elementary school students' perceptions related to children's rights. *Elementary Education Online*, 10(1), 20-39.
- Gömlüksiz, M. N. ve Cüro, E. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 95-134.
- Görmez, E. (2019). Sosyal bilgiler dersini almış ortaokul öğrencilerinin farklılıklara saygı konusundaki görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(5), 2077-2088. doi:10.24106/kefdergi.3315
- Harris, J. M. (2003). Sustainability and sustainable development. *International Society for Ecological Economics*, 1, 1-12.
- Hassan, A., Noordin, T. A. and Sulaiman, S. (2010). The status on the level of environmental awareness in the concept of sustainable development amongst secondary school students. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 1276-1280. doi:10.1016/j.sbspro.2010.03.187
- Howe, D. C., Kahn, P. H., Jr. and Friedman, B. (1996). Along the Rio Negro: Brazilian children's environmental views and values. *Developmental Psychology*, 32(6), 979-987.
- Kanmaz, D. (2019). *7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumları ve tutumlarla ilişkili faktörler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Karatekin, K. (2011). Sosyal bilgilerde çevre eğitimi. R. Turan, A. M. Sünbül ve H. Akdağ (Eds.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-II* içinde (ss. 269-285). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Karayılan, G. (2017). *Oyun temelli ekolojik ayak izi etkinliklerinin dört ve beşinci sınıf öğrencilerinin çevre okuryazarlığına etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kaya, M. F. ve Tomal, N. (2011). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 49-65.
- Kınacı, B., Albuz Pehlivan, N. ve Seyhan, G. (2011). *Turizm ve çevre (çevre koruma)*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Kline, P. (1994). *An easy guide to factor analysis*. New York: Routledge.
- Köç, A. ve Duygu, H. (2018). Ortaokul öğrencilerinin farklılıklara saygı değerini edinimleri ve yabancı uyruklu öğrencilerle uyum becerileri. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 1(1), 38-51.
- Lee, J., Lee, Y. and Kim, M. H. (2018). Effects of empathy-based learning in elementary social studies. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 27(6), 509-521. doi.org/10.1007/s40299-018-0413-2
- Mengi, A. ve Algan, N. (2003). *Küreselleşme ve yerelleşme çağında bölgesel sürdürülebilir gelişme*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Mengi Us, F. (2019). *Sürdürülebilir gelişme için çevre eğitimi aracılığıyla ortaokul öğrencilerinde çevre bilinci ve eleştirel düşünme becerisi geliştirmeye yönelik bir eylem araştırması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Ankara.

- Nemli, E. (2004). *Sürdürülebilir kalkınma: Şirketlerin çevresel ve sosyal yaklaşımları*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Olayinka, O. T. (2020). Social studies students' knowledge, attitude and practice of concepts of sustainable development in Ondo City, Nigeria. *International Journal of Financial, Accounting, and Management*, 1(4), 221-233. doi.org/ijfam.v1i4.153
- Özdemir, M. ve Gökçe, N. (2019). 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının çevre eğitimi açısından incelenmesi. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 61-75.
- Özgel, Z. T., Aydoğdu, M. ve Güven Yıldırım, E. (2018). Doğa kampı destekli çevre eğitiminin çevre sorunlarına yönelik farkındalık ve tutuma etkisi. *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 90-106.
- Özgen, N. (2019). Sürdürülebilirlik kavramı ve kullanım alanları. N. Özgen ve M. Kahyaoğlu (Eds.), *Sürdürülebilir kalkınma* içinde (ss. 1-36). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Palaz, T. (2017). *Sosyal bilgiler eğitiminde küresel sorunlar ve öğretimi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Polat, R. (2021). *Sosyal bilgiler dersinde proje temelli öğretimin öğrencilerin çevresel duyarlılıklarına etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Safran, M. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal (Eds.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* (4. Baskı) içinde (ss. 1-18). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Selvi, M., Selvi, M., Güven Yıldırım, E. ve Köklükaya, A. N. (2018). Analysis of teacher candidates' views on sustainable development. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 87-104.
- Soubbotina, T. P. (2004). *Beyond economic growth an introduction to sustainable development*. Washington, DC: The World Bank.
- Sözer, E. (2008). Sosyal bilgiler dersinin tanımı, kapsamı ve ilköğretim programındaki yeri. Ş. Yaşar (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (ss. 41-55). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Şahin, Ş. (2020). *Öğrenci, öğretmen ve müdürlerin sevgi, demokrasi ve öğrenci merkezli eğitim algıları* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Düzce Üniversitesi, Düzce.
- Tekin, Z. (2021). *Sürdürülebilir kalkınma için eğitime yönelik olarak öğretmenlerin değer ve inançlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Türe, H. (2018). *Sosyal bilgiler dersinde aile katılımına dayalı etkinliklerden yararlanma: Bir eylem araştırması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Uyanık, G. (2017). İlkokul öğrencilerinin çevre kirliliğine ilişkin görüşleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 1574-1600. doi.org/10.23891/efdyyu.2017.56
- Yalçınkaya, E. (2012). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin çevre sorunları farkındalık düzeyleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 25, 137-151.
- Yalçınkaya, E. (2013). Analyzing primary social studies curriculum of Turkey in terms of UNESCO Educational for Sustainable Development Theme. *European Journal of Sustainable Development*, 2(4), 215-226.
- Yaşar, Ş. (2008). Sosyal bilgiler ve dünya vatandaşlığı. Ş. Yaşar (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (ss. 229-245). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Yaşaroğlu, C. (2012). İlköğretim birinci kademe öğrencilerinin çevreye ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(4), 93-118.
- Yavaş, M. (2021). *Ortaokul öğrencilerinin politik okuryazarlık kavramlarına ilişkin bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi (KIT) aracılığıyla incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yavuz, V. A. (2010). Sürdürülebilirlik kavramı ve işletmeler açısından sürdürülebilir üretim stratejileri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 63-85.
- Yeni, O. (2014). Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma: Bir yazın taraması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), 181-208.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Yuan, X., Yu, L. and Wu, H. (2021). Awareness of sustainable development goals among students from a Chinese senior high school. *Education Sciences*, 11(9), 1-25. <https://doi.org/10.3390/educsci11090458>
- Yusuf, A., Daramola, D. S., Bello, M. B. and Obafemi, K. E. (2015). Assessment of Kwara state social studies teachers of the adequacy of Upper Basic Social Studies Curriculum content for sustainable development in Nigeria. *Human and Social Studies*, 4(2), 44-55. doi:10.1515/hssr - 2015-0013
- Zerinou, I., Karasmanaki, E., Ioannou, K., Andrea, V. and Tsantopoulos, G. (2020). Energy saving: Views and attitudes among primary school students and their parents. *Sustainability*, 12(15), 1-23. doi:10.3390/su12156206

Extended Summary

Introduction

Sustainable development is meeting the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs (DÇKK, 1991, p. 71). Sustainable development has three dimensions: social, environmental and economic (Soubotina, 2004). Considering the scope of the social studies course, it can be said that it tries to provide students with knowledge, skills and behaviors on many issues from sensitivity to social problems to the protection of cultural heritage, from being aware of rights and responsibilities to the effective use of technology, from environmental education to economic issues. Thus, it is ensured that students actively participate in the solution of the problems their country and the world face, protect the cultural heritage elements in the society, protect the environment by gaining awareness about the environment, and use resources consciously by understanding the importance of resources in the country's economy.

Method

In this research, exploratory sequential design, which is one of the mixed method designs, was used. 12 social studies teachers working in Eskişehir city center and 13 students studying in the secondary school eighth grade of participated in the qualitative phase of the research. 146 social studies teachers working in Eskişehir city center and 556 students studying in the secondary school eighth grade of participated in the quantitative phase of the research. The data in the research were obtained through semi-structured interviews with teachers and students, "Teacher Opinions Questionnaire on Sustainable Development in Social Studies Course" and "Student Opinions Questionnaire on Sustainable Development in Social Studies Course". The qualitative data obtained from the interviews with the teachers and students in the research were analyzed with the inductive analysis approach. Frequency, percentage and arithmetic averages of the data obtained from the questionnaires are given.

Findings

The prominent opinion in the opinions of social studies teachers about the definition of sustainable development is that development is continuous. Teachers also define sustainable development as innovation. In addition to these, teachers' opinions on definitions of sustainable development consist of the themes of conscious use of resources, economic activities, future-oriented studies, increasing the level of welfare and production activities. Teachers stated that the social studies course plays a functional role in raising awareness for sustainable development in secondary school students. In addition, they stated that it gave students an economic awareness and a different perspective. They also stated that it increased the curiosity of the students. The opinions of the teachers about the place of sustainable development in the 2018 Social Studies Curriculum are not enough, they are included enough, the learning areas in the program that can be associated with sustainable development, the skills that can be associated with sustainable development in the program, and the values that can be associated with sustainable development in the program. Besides the teachers who think that the social studies textbook is insufficient in terms of providing students with knowledge and skills on sustainable development, there are also teachers who think that it is sufficient. Teachers stated that they organized activities based on the constructivist understanding on issues related to sustainable development, that they used large group teaching methods, entertaining and educational methods, group teaching techniques and out-of-class teaching techniques. Teachers stated that they use printed materials, visual materials, audio-visual materials and interactive resources in teaching issues related to sustainable development. Teachers stated that they use traditional and complementary measurement and evaluation techniques and tools in the evaluation of issues related to sustainable development. Teachers agreed or completely agreed with most of the questionnaire items obtained from the interview data.

Secondary school eighth grade students stated that the inefficient use of resources may cause natural disasters in the future, the depletion of natural resources, the loss of life and environmental pollution. The students think that the needs of future generations are not taken into account, that some of them take into account the needs, that natural resources should be used consciously, that it is

important to consider the needs and that measures should be taken to meet the needs of future generations. Students stated that they learned in the social studies course that human rights, children's rights, consumer rights, the importance of rights, the use of rights, the rights of others to be respected, the rights of other living things, the importance of freedom, the limit of freedom, the types of freedom, the need to respect differences, the different characteristics of people, that people are equal, empathize, the need to protect the environment, the types of pollution, the damage to the environment, the waste of natural resources and the need to protect natural resources. In addition, the students stated that they wanted to organize trips, make presentations, produce projects, produce slogans and play games in order to take into account the needs of future generations in the social studies course. The students completely agreed with all of the questionnaire items obtained from the interview data.

Discussion, Conclusion and Recommendations

It has been concluded that social studies teachers define sustainable development as continuous development, innovation, conscious use of resources, economic activities, future-oriented studies, increasing the level of welfare and production activities. It has been concluded that the teachers were of the opinion that the social studies course plays a functional role in raising awareness for sustainable development in secondary school students, it gives them economic awareness, gives them a different perspective and increases their curiosity. It has been concluded that most of the teachers are of the opinion that sustainable development is not sufficiently included in the 2018 Social Studies Curriculum, and a small part of them is of the opinion that it is sufficiently included. It has been concluded that teachers associate sustainable development with learning areas in the program. It has been concluded that the teachers are of the opinion that the issues related to sustainable development can provide the students with the skills and values in the program. It has been concluded that most of the teachers consider the social studies textbook insufficient to provide students with knowledge and skills on sustainable development, while a small part of them find it sufficient. It has been concluded that the teachers organized activities based on the constructivist understanding on issues related to sustainable development. It has been concluded that teachers use large group teaching methods, entertaining and educational methods, group teaching techniques and out-of-class teaching techniques in teaching issues related to sustainable development. It has been concluded that teachers use printed materials, visual materials, audio-visual materials and interactive resources in teaching issues related to sustainable development. It has been concluded that teachers use traditional and complementary measurement and evaluation techniques and tools in the evaluation of issues related to sustainable development. It was concluded that the teachers agreed or completely agreed with most of the questionnaire items obtained from the interview data.

It has been concluded that secondary school eighth grade students were of the opinion that the inefficient use of resources could lead to the problems of natural disasters, depletion of natural resources, loss of life and environmental pollution in the future. It has been concluded that the students think that the needs of future generations are not taken into account, that natural resources should be used consciously, that it is important to take into account the needs and that measures should be taken to meet the needs of future generations. In addition, it was concluded that some of the students thought that the needs of future generations were taken into account. It has been concluded that students learn in the social studies course that human rights, children's rights, consumer rights, the importance of rights, the use of rights, the rights of others to be respected, the rights of other living things, the importance of freedom, the limit of freedom, the types of freedom, the need to respect differences, the different characteristics of people, equality, empathy, the need to protect the environment, the types of pollution, the damage to the environment, the waste of natural resources and the need to protect natural resources. It has been concluded that the students wanted to organize trips, make presentations, produce projects, produce slogans and play games in order to take into account the needs of future generations in the social studies course. It has been concluded that the students completely agreed with all of the questionnaire items obtained from the interview data. Based on the results of the research, the following suggestions can be made for practice and research:

- Social studies textbooks can be developed in order to provide students with knowledge and skills on sustainable development.

- Applied research can be done to take into account the needs of future generations in the social studies course.